નતિજએ અસ્મત

ઊર્દૂ

રન્જો રાહત

યાને

આસેફો માહવશ.

:o:

તરજુમ કીયા હુવા.

ગુલામે હુસેન મશહુર હુસેનમીઆ
મુતખલ્લુસ બ ઝરીફ.

JAMNADAS BHAGVANDAS & CO.
પુસ્તકો વેચનાર
તથા
પ્રગટ કરનાર.

શેઅર.

ઈસ જહાંકી ન પાએદારી હયે, નેક બદકી બસ યાદગારી હયે;
ફૈઝ બન્દાસે કહેતા જમનાદાસ, સબસે બહેતર યે ખાક સારી હયે.

મુંબઈ
ઇમ્પીરીયલ પ્રેસમે છાપા હયે.
ઈ. સ. ૧૮૮૪. સને હીજરી. ૧૩૦૨.
કીમ્મત છ આને.

તમાશાએ નતિજએ અસ્મત

ઊર્દુ

રન્જો રાહત

યાને

આસેફો માહવશ.

તસ્નીફ કીયા હુવા.

ગુલામે હુસેન મશહુર હુસેનમીઆ મુતખલ્લુસ બ ઝરીફ

બસદ સાયો કોશીશ બગયે નાઝરીન વો શાએકીન

છાપકે મુશ્તહીરે ઝમાના કીયા.

મેહતા જમનાદાસ ભગવાનદાસકી કંપનીને.

ઝબાંને ઉર્દુ બહર્ફે ગુજરાતી.

શેઆર.

ઈસ જહાંકી ન પાએદારી હયે,
નેક બદકી બસ યાદગારી હયે;
કુએઝ બન્દાસે કહેતા જમનાદાસ,
સબસે બહેતર યે ખાક સારી હયે.

મુંબઈ

ઇમ્પીરીયલ પ્રેસમે છાપા હયે.

ઈ. સ. ૧૮૮૪. સને હીજરી. ૧૩૦૨.

કીમ્મત ૭ આને.

તખતએ નાટક.

---:o:---

આસેક............ ...... સોદાગર .... શરાબી............. ...	યાકુબ સોદાગરકે બેટે, રહેનેવાલે નએશાપુરકે.
ગાહવશ...................	બીબીએ આસેક.
પરહેઝગાર...........	ગાહવશકો બેટીબનાકે લેજાનેવાલા
હબશી ગુલામ............	પરહેઝગારકા, આશકે ગાહવશ.
આસમતપના...	બીબીએ પરહેઝગાર.
ગુલરૂ......	ફરઝંદે પરહેઝગાર.
હાકમે ઝાલીમ...	બેદાદ નગરકા.
શીરઉન.........	ફરઝંદારે હાકમે ઝાલીમ.
સોદાગર (દો બીરાદર)...	ગાહવશકો ખરીદ કરનેવાલે.
ગહલેકા...................	દુખ્તરે સુલતાન.
હુસ્નપરસ્ત સુલતાંન......	ફરહત આબાદકા.
મુશતરી..................	દુખ્તરે હુસ્નપરસ્ત સુલતાન.

ઉસકે સીવા વઝીરે આઝમ, કુતવાલ, જલ્લાદ, માજીસ્ટ્રેટ, ચોબદાર, બીગાર, રઈયત, જહાઝ, વગયેરાં, વગયેરાં, વગયેરાં.

ઈતલાએ જરૂરી.

યે નાટક સને ૧૮૬૭ કે ૨૫ મેં કાયેદે મુજબ રજીસ્ટર કીયા હયે ઈસલીએ ઈસકા કોઈભી બાબ ઉરદુ હર્ફોંમેં યા ગુજરાતી હર્ફોંમેં મેહેતા જગનાદાસ ભગવાનદાસકી કંપનીકી રજા બગએર કીસીને છાપના નહી.

તમાશાએ નતિજએ અસ્મત

ઉર્ફે

રન્જો રાહત

યાને

આસેફો માહવશ.

સબ મીલકે બંદગી કરના.

રાહ—અંગ્રેજી.

સબકો જુદા હમ ખાસો આમ,
શુક્ર ખુદા કરતેં હએ તમામ;
તુ સાહેબ હમ તેરે ગુલામ,
હયે બંદગી અપના કામ;
હમ તુજસે યા ખુદા,
કરતેં હંએ ઇલ્તેજાર;
હયે કોન અયેસા દુસરા,
જો લેવે ઉસ્કા નામ;
પાક હયે સાહેબ તેરી જાત,
"ઝરીફ" ગોયા હયે દીન રાત;

શર્મ હગાઈ તેરે હાત,
વીર્દ હવે સુબ્હો શાગ——સરકો.

——:o:——

આખ પહેલા—પરદા પહેલા.

જુગારખાના.

(જુગારી બયેઠે હોં સોદાગર ઝાંદાંકા આના.)

ગાયન.

તીન જુગારી મીલકે—જલ્દીસે ગીરદી ઉઠાવ,
સોદાગર—આ જાઓ આ જાઓ,
જુગારી—સો સોકી બાઝી લગાવ,
સોદાગર—બહોત ખુબ હવે,

અરે હાય હાય હાય,

જુગારી—યે બાઝીભી ગગાય,
સોદાગર—તુમ યારો ઈસ્કો સમજાવ,
જુગારી યક—ખયેર ગમ ના ખાઓ,
સોદાગર—અબ બાઝી દુસરી લગાઓ,
જુગારી દુસરા—હઠ જાઓ હઠ જાઓ,
સોદાગર—યે દાગીનેભી લેકે જાઓ,
જુગારી—નીકાલો નીકાલો,
સોદાગર—તેરે છક્કે મેરે બારા,
જુગારી યક—મત જુઠ બોલ યાર,
જુગારી દુસરા—તેરે ઘોડે ઈસ્કે બારા,
જુગારી તીસરા—ધકો જા સો જાઓ,

સોદાગર—કીસ્મત મેરી પલટ ગઈ.
જુગારી—બેશક બેશક,
સોદાગર—આગે બડકે હદ ગઈ.
જુગારી—અફસોસ અફસોસ.
સોદાગર—યક બાઝી હાય હાય,
જુગારી યક—તુમ જીતને ન પાય,
જુગારી દુસરા—ક્યા બેઠેહો આપ ઘરકો જાઓ,
જુગારી તીસરા—કુચ રૂપૈયે લે આવ,
સોદાગર—અબ બાઝી તીસરી ખેલેં આવ,
જુગારી—નાહીં નાહીં,
જુગારી યક—ઈસ દીલ જલેકો મત જલાવ,
સોદાગર—દેખો દેખો,
અરે ગં એતો મર ગયા,
સબ પઈસાભી ગયા,
જુગારી—ફીર જીતોગે મત ગભરાઓ.
જુગારી યક—ચલો હવા ખાઓ,

(સોદાગર જુગારીકો યેક બાજુ લે જાકે કહેના.)

ઝબાની.

સોદાગર—અફસોસ ! અફસોસ ! અયે દોસ્ત આજ કીત-ને હજાર રૂપૈયે ઓર ઝેવર હાર ગયા, યેક બાઝીભી ન જીતા, પાસ મેરે યક પાઈ ભી નહી, મગર યક દાવ દસ હઝારકા લગાતા હું અગર જીતાતો ગઝા હયે કભી હારાતો મર ગયા.

જુગારી—લગા લગા દોસ્ત કયું ડરતા હયે ? યે દાવ તેરા હયે, પર વોહ દસ્તી બતાવ કહેગે, જબ તુ ક્યા રખેગા ?

સોદાગર—અરે ઉલ્લુ હમ હમમે અપના કામ કર લેના દીવાને તુ અભી ભોડ હયે, ચલ આ ?

(તીસરા ઔર ચોથા જુગારી આપસમેં સલાહ કરના.)

જુગારી તીસરા—ક્યું દોસ્ત આજ મેરી ચડતી હયે, ઉધર દેખતો વોહ દોનો કુચ તાસ કરતેં હએ, સોદાગરકે પાસ ફુટી કોડીભી નહી, અબ ક્યા ખેલેગા ?

જુગારી ચોથા—હાં દોસ્ત અબ નહી ખેલના અગર દસ્તી બતાએગા ફીર ખેલેગે, ઉસકી બડતી હયે, અપની ગડતી હયે આજતો ઉસકે કપડેભી ઉતાર લેના.

જુગારી—દેખ યાર બગએર દસ્તી કે ન ખેલેંગે, જાજા કુચ ઘરસે રૂપીએ લા.

સોદાગર—અરે યાર મેં ઘર જાઉંગા તો યે પસાર હો જાએગા બહેતર હયે કે તુહી હાત ઉધાર દસ હઝાર રૂપૈએ દે, મંએ ઘરસે અભી લા દેતાં હું.

જુગારી—માલ ક્યા રખતા હયે ? લા દસ ક્યા બીસ હજાર દેતા હું ?

સોદાગર—ક્યા તુ અંધાતો નહી ? તેરે રૂબરૂ માલતો હાર ગયા, દે દે યાર કોઈ દીન હમસેભી તુજેહ કામ પડેગા, ક્યું ડરતા હએ ?

જુગારી—બીરાદર સુન દસકે પંદરા હઝાર લીખ દેતા હયે ? તો લે, અભી ગીન દેતાં હું.

સોદાગર—અયે દીવાને ક્યા કડક બીડક સમજ્યા હયે ? લા પંદરા ક્યા બીસ હજાર લીખ દેતાં હું ?

(લીખ દેના સોદાગર જુગારીકો, ઔર સોદાગર રૂપીએ લે ફીર ખેલને બેઠના.)

શાહુ—ભાગો ભાગો ભાગો જલ્દ.

સોદાગર—આવો ખેલેં બાઝી પહેલી દસ દસ હઝારકી:

જુગારી—આરઝુ હયે જીતનેકી ફીક્ર નહી હારકી—આવો.

જુગારી યક—તીન તેરા નો અઠારા હો ગયા તુ હાયે હાયે;

જુગારી દુસરા—કયા બુરી આદત હયે તુજકો પડ ગઇ જુગારકી—આવો.

સોદાગર—જો બુરા જુગારકો કહેતેં હયે વોહ દીવાને હેં એ;

જુગારી તીસરા—કદ્ર વોહ કયા જાને હાતીદાંતકે વેપારકી—આવો.

સોદાગર—આઇતો હુંડી ગઇતો મુંડી યે જીગર હમારા હયે;

જુગારી ચોથા—બરતન ધરકે હારદેકે રોટી ખાઓ બાઝારકી—આવો.

સોદાગર—મંએતો સબી હાર ગયા પઇસે કુચ્ચ ખાનેકો દો,

જુગારી દુસરા—હાયે યે જુગારને કયા રોટીસે લાચારકી—આવો.

જુગારી ચોથા—ધાડા આયેગા યહાંપે જલ્દ યારો હો ફરાર;

જુગારી તીસરા—નહીતો પકડે જાઓગે લઝત મીલેગી મારકી—આવો.

બાબ પહેલા—પરદા દુસરા.

રાસ્તા.

(શરાબીકા આના.)

ઝબાની.

શરાબી—શરાબ! શરાબ! શરાબ! હયે દુનીઆમે તેરા સાની નહી તું લા જવાબ હયે, જો શરાબ નહી પી-

તેં હયે ઉનકા દીલ આતશે હસરતસે કબાબ હયે, જંહાકે ખુશકો નરને તુ ઇન્તેખાબ હયે, શરાબકે પીનેમે કયા કયા ફાયેદે ઔર ખુબીઆં હંએ, બંયા હો નહી સકતે, મગર થોડાસા હાલ કહેતા હું સુનો ?

ખમસા.

બદનમે ઝોર બડે ચહેરા લાલ રહેતા હયે;
ફીર ઉસ્કે દીલમે ન રંજો મલાલ રહેતા હયે;
નશેમે અકસે જંગો જદાલ રહેતા હયે;
શરાબ નોશીકા હરદમ ખીઆલ રહેતા હયે;
નહી ખીઆલે હરામો હલાલ રહેતા હયે.

ઝબાની,

સુને ? લો યારો પીઓ પીઓ, અરે તુમ કયા પીઓગે ? તુમારી સુરતતો દેખો ? યે ન્યામત તુમારે નસીબોંમે નહી, ખાસ યે હમારે લીએ હયે, સુનતે હો ?

ખમસા.

શરાબી હમસે જંહામે કંહા અજી નીકલે;
ખુદાસે ચહાતે હંએ પીતેહી પીતે જી નીકલે;
જીગરભી જલકે અગર બુ કબાબકી નીકલે;
યેતક પસીનેકે તનસે શરાબકી નીકલે;
તબ અપને દીલકી તમન્નાયે મએ કશી નીકલે.

ઝબાની.

યે મસલ સચ હયે કો યહાં પીએગા શરાબો તાડી, ઉસ્કો વંહા મીલેગી ઘોડા ગાડી, અરે રંડીયાં પીતે હએ તુમ મર્દ હો નહી પીતેહો ?

તોબાહ ! તોબાહ ! યેહ મરદોંકા કામ હયે,
દેખો બગલમે શીશા, હાતમે જામ હયે.

(સોદાગરકા આના.)

સોદાગર—અફસોસ ! સદ અફસોસ ! અજ કીતની દોલત હાર ગયા, દસ હઝાર કર્ઝ લે બીસ હઝાર લીખ દીયા વોહભી જુગારીયોંને માર ગયા, કીસ્મતકી બાત હયે, અગર મેરે છોટે બીરાદરોંકો ખબર હોગી વોહ કયા કહેંગે, ગમસે હાલત મેરી દીગર હોગી !

અબીઆત.

મેર રૂપેયોંકો લગે મુજસે હીસાબ,
હાય તકદીર કયા ગએ દુંગા જવાબ;
કીસકા મુંહ આજ મએને દેખા થા,
હાય અફસોસ હારતાહી રહા;
આજ બસ ખુન દીલકા પીતા હું,
યેક બાઝીભી મંએ ન જીતા હું;
આંજ હાર અપની હયે ગલેકી હાર,
કલતો જીતુંગા મંએ પચાસ હજાર.

બયેત.

શરાબી—કએફીયતેં અજીબ હયે જામે શરાબમેં,
ઝાહેદોનો કયા ફરીશ્તેભી દેખે ન ખાબમે.

ઝબાની.

ભલા તુમ લોગોંકો યે મસલકા કુછ ખયાલ હયે ?

મસલ.

મુફ્તરાં ચે ગુફ્ત મુફ્તકી દારૂ સબકો હલાલ હયે,

શેઅર.

યેહ આફતાબ હયે કયા જાને ઈસ્કે નહી અંધે,
મઝા શરાબકા પુછો શરાબ ખ્વારોંસે;

સોદાગર—અબે ઉલ્લુ છોકરા હોકે કયા વાહી તબાહી બાતેં બક રહા હયે? બરાયે ખુદા ચુપ રહો, શરાબકે નશેમે ગદ્દર ખાસ્તર બન ગયા હયે?

શરાબી—ભાઈ સાહેબ કયા મંએ છોકરા હું, તોબાહ! તોબાહ! મેરા મુહ સુંગ દેખો, મંએ ખીલાફ નહી કહેતા હું, નાહક મુજેહ કયું બદનામ કરતે હો, માલુમ હોતા હયે, ઝરૂર ભાઈસાહેબકી હાર હોગી ઈસલીએ બકા હંએ, હારનેકા ગુસ્સા મુજપે નીકાલતે હંએ, બરાએ ખુદા જુગાર ખેલના છોડો, યેહ બુરા હયે, કીસ્કા ભલા હુવા? જો તુમારા હોગા? બહેતર હયે શરાબ પીઆ કરો, અલબત ફાયેદા હોગા.

સોદાગર—સુનો યારો? ભાઈ સાહેબ કયા ખુબ મુજેહ ગરના બતાતે હંએ, મંએ ખુદ મના કરતા હું, કે તુ શરાબકા પીના છોડદે, કીસ વાસ્તે કે વોહ હરામ હયે, લો મુજેહહી પીલાતા હયે? હરામકો હલાલ બનાતા હયે? સુનો જુગાર કુછ હરામ નહી, યેહ ખેલ હયે ઈસ્મે કલામ નહી, મગર હરકોઈ ખેલ લે, યેહ વોહ કામ નહી, આજ બીસ હજાર હાર તો કયા હુવા, કલ પચાસ હઝાર જીતુંગા, પર શરાબકા પએસા કબ પીછે આયા હયે જો અબ આયેગા? બીરાદર શરાબ છોડ, આખેર ખરાબ હોગા, બહેતર હએ કે જુવા ખેલ કર, ભલા હોગા, અલબત ભલા હોગા.

કતા.

શરાબી– શરાબ અસીલ વોહ કરામાતકી કસોટી હયે,
યકીન હો તુમે અગ્રે બાઈ ન અંદેશ કર દેખો;
શરાબ પીનેસે હરયકકે ખુલતે હએ જોહર,
દો એક જામ પીઓ ઇમ્તેહાન કર દેખો.

કતા.

સોદાગર—જુગાર ખેલના યેહ કામ લખપતીકા હયે,
જો ગબ્બીચુસ હયે વોહ ક્યા જુગાર ખેલેગા;
ખઝાના રખતા હો કારૂકે તરહસેતો ક્યા,
જુગાર સાહેબદીલ માલદાર ખેલેગા.

રૂબાઈ.

શરાબી—જુગારી કોનસા હયે જોકે ખારોઝાર નહી,
જુગારીયોંકા કહી દેખો એતબાર નહી;
શરાબ શાહ અમીરો ફકીર પીતે હંએ,
વોહ ફુટે આંખ કે જીસમે નશા ખુમાર નહી.

રૂબાઈ.

સોદાગર—ખુબ હયે સબસે જંહામે શરાબીયોંકા હાલ,
ઉડાકે નશેમે દૌલતકો બન ગયે કંગાલ;
ખુબ ન જાનો યેહ જુગારભી હયે યેક બેપાર,
જુગાર ખેલકે મુફલીસ હુવે હંએ માલા માલ.

રૂબાઈ.

શરાબી—જુગાર છોડો મેરે ભાઇ જાં શરાબ પીઓ,
ન હારો માલ મેરે મેહેરબાં શરાબ પીઓ;
મરોગે હારકે તુમ જીતનેકી હસરતમેં,
કે દીલમે દુર હો ગમ જાવે હાં શરાબ પીઓ.

રૂબાઈ.

સોદાગર—શરાબી ઓર હંએ નાદાં જુગાર એસા કર,
ન પી શરાબ ન દે જાં જુગાર એસા કર;
હો મસ્ત રસ્તેમે ગીરતે હંએ ઉનઠીઆં કરકે,
હયે છંદને જાનકા મુકસાં જુગાર એસા કર.

(આસેકકા આના.)

રૂબાઈ.

આસેક—નહી હયે અછે અયે ભાઈ જુએં હંએ દાનો કામ,
ખુદાએ પાક મુસલમાનપર કીયા હયે હરામ;
યે કામ વોહ કરે જીસ્કો ખુદા ખરાબ કરે,
અયે ભાઈ તોબાહ કરો દીનસે આપને સુબ્હો શામ.

ઝબાની.

બીરાદરો આપસમે કયું તકરાર કરતે હો ? જાનેભી દો અપને મકાનકો જાંએ, ચલો રસ્તેમે ઇઝત કયું ખોતે હો ?

શરાબી—અરે આસેક તુ હટ જા, અયે ભાઈ સાહિબ મુજેહ માલુમ હોતા હયે કે તુમ થોડે દીનોમે તમામ દોલત બાબાકી હાર જાઓગે, જબ મંએ કયા કરૂંગા ? શરાબકે વાંદે હોગે ફીર શરાબતો કંહા, પર શરાબીયોંકા પેશાબભી ન મીલેગા, આપહી કહો મંએ કયા પીઊંગા બહેતર હયે મેરા હીસ્સા કરદો, મંએ અલગ કુચ અપના ધંધા કરૂંગા નહીતો કાઉસ્જીકી આફીસ ખુલી હયે મંએ ફરીઆદ કરતા હું ?

સોદાગર—અચ્છા બીરાદર મએભી એહી ચાહાતા હું બીસમીલ્લા, અયે આસેક સુન ? જબતક બાબા હયાત થે

કામ સોદાગરીકા બખુબી જારીથા. અફસોસકા મુ-
કામ હયે બાબા જાન હમસે મુંહ મોડ ગયે, હમારે વાસ્તે દૌલતે બેશુમાર છોડ ગયે, ગમસે બેતાબ દીલ હયે, વોહ કારોબાર હમસે ચલના મુશકીલ હયે, હમ તીન ભાઈ હયે ઇસ દૌલતકો આપસમે બાંટલે, અલ-
ગ આપના આપના આપના ધંધા કરે, કયું કે બીરા-
દરોંમે ફસાદ ન હોગા, તુ કયા કહેતા હયે ?

આસેફ—અયે ભાઇજાં બરાયે ખુદા યેહ બાત ન કરો યેક બાબા ગુજર ગયેતો કયા હુવા ? ખુદા તુમ દોનો ભાયોંકા સાયા મેરે સરપે કાયમ રખે મંએ તુમારા ભાઈ નહી, બલકે ગુલામ હું, ભાઈ ચારેકા દાવા નહી કરતાં હું, પાઉ ટુકડા પેટકો, જુના પુરાના કપડા ત-
નકો મીલે બસ હયે, શુક્ર કરતા રહુંગા તુમારે પડા ર-
હુંગા મુજેહ હીસ્સે બખરેસે કયા કામ ? સબ દૌલત તુમકો મુબારક હો,

સોદાગર—અયે હયવાન તુ ચાહાતા હયે કે આપને સાથ હમકોભી બદનામ કરે, અચ્છા અગર સબર કર તુ યું નહી માનેગા, તેરા ઔર ગરૂતા કરતાં હું, અભી જ-
માઅતકે રૂબરૂ, બરાબર હીસ્સે કર દેતા હું, અચ્છા તુ જાકે ઇઝનીકો ખબર દે કે જમાઅતમે ચાર બજેકા ઇઝન ફેર દે. (આસેફકા જાના, સોદાગર ઔર શ-
રાબી આપસમે તદબીર કરના,)

સોદાગર—બીરાદર આસેફતો ઉલ્લુ માલુમ હોતા હયે ઉસકો દમ દેકે જમાઅતકે રૂબરૂ લા દાવા લીખા લેના.

શરાબી—ઔર કયા ભાઇ સાહેબ આસેફ બડા મક્કાર હયે,

ફગ ન જાનો ? મગર કોઈ તદબીર આયેસી કરો કે સબ દોલત આપને હાત લગે, ફીસી તોરસેભી લા દાવા લીખાલો, જબ આપના કામ બનેગા.

(ઇંઝનીકા આના.)

ઈઝની—અસ્સલામો અલેક, સાહેબો ચલીએ જમાઆત તૈયાર હયે, ફકત આપકા ઇન્તેઝાર હયે.

સોદાગર—અલયેકસ સલામ, કયા સબ લોગ આ ગયે ? હમારી ખોટી હયે, બીરાદર ચલો ?

——:o:——

બાબ પહેલા—પરદા તીસરા.

જમાઆતખાના.

પટેલ—અયે ઈઝની સબકો ઈઝન પંહોચાયા યા નહી ?

ઈઝની—હાં જનાબ પહોચાયાહું કોઈ દમમે આયેગે.

(જમાઆતકા આના બાદ ઉસકે સોદાગર, શરાબી, આસેફકા આના.)

પટેલ—કહો સાહેબ જમાઆતકો કયું બોલાએ ? બયાન કરો, સબ સાહેબ સુને ?

સોદાગર—સાહેબો હમ યાકુબ સોદાગરકે ફરઝંદ હયે, તુમ સબકો ખબરતો હોગી કે બાબાજાન રેહલત કર ગયે, બહોત કુચ ઝરોજવાહેર છોડ મર ગયે, ખુદા મગફેરત કરે, સુનો હમ તીન ભાઈ હયે દો ચાહાતે હયે ઉસ દોલતકો આપસમે તકસીમ કર લે, મગર યે છોટાભાઈ આસેફ કબુલ નહી કરતા ઇસ લીએ જમા-

અનકો તકલીફ દેના પડા, અગ ઈસ્કો સમજાકે બરા-બાર હીસ્સે કરદો, નહીતો બીરાદરોમે ફસાદ હોગા.

પટેલ—અયે લડકે આસેફ તુ કયું અપને બાપકા વીરસા બાંટ નહી લેતા ? યેહ તેરી નાદાની હયે, સુન તુમ તીન ભાઈ હો, આપસમે હીસ્સે કરલો, બહેતર હયે ?

આસેફ—સાહેબ મુઝેહ હીસ્સેસે કુચ કામ નહી, યે દોનો બડે ભાઈ હંએ ઈનકી ખીદમત કરૂંગા, રોટી કપડા મીલે દરવાઝેપર પડા રહુંગા.

મુંકદદમ—વાહ વાહ યેભી કુચ બાત હયે ? સુનો અભી યે લડકા નાદાંન હયે, અકલો હોશ કંહા હયે, ખેલ કુ-દનેકે દીન હયે, નેહાયત કમસીન હયે, દેખો કયેસા મન ચલા હયે, મા બાપકે સાંયેસે પલા હયે, સુનો મેરી યેહ સલાહ હયે, ઈસ નાદાનકે લીયે ભલા હયે, ઉસ દોલતકે ચાર હીસ્સે કરો, દો હીસ્સે ઈન દોનોકો દો ઓર દો હીસ્સે ઈસ નાદાનકો દો, યેહ દીવાના હયે, આદમી સદકીકા ઝમાના હયે, મગ્જ કજરફતાર હયે, આગે જમાઅતકો ઈખ્તીઆર હયે.

પટેલ—ભાઈ કયા તુમ આસેફકો નાદાન જાનતે હો ? યેહ સરાસર તુમારી નાદાની હયે, ઈસપર ખુદાકી મહેર-બાની હયે, દોનોસે છોટા બડા આકીલ હયે, ઉતની દોલતપર નઝર ન કીયા, સાહેબે હીમ્મત સબ્બેર ચશ્મ દરીઆ દીલ હયે, બડે બીરાદરોંસે યેહ કામ હોના મુશકીલ હયે, બકોલે "શમ્સ સાદી સાહેબ" "બુઝ-રગી બ અકલઅસ્ત, ન બ સાલ, તવંગરી બદીલ-અસ્ત, ન બ માલ", ખુબ સમજો તુમકો ઈખ્તીઆર

હયે, ચાહે લે ચાહે બખ્શ દે, આખર વોહ બડે ભાઈ
બાપકી જાં હંએ, ધિરસે કુચ જુદાં હંએ ?

આસેફ—સાહેબો બખ્તુદા મુજેહ કુચ ન ચાહીએ, યેહ
બડે ભાઇ મુખ્તાર હયે, જો ચાહે વોહ કરે વોહ દોલત
ઉનસે મુબારક, મુજેહ હીસ્સે બખરેસે કુચ કામ નહી.

સોદાગર—અગર યે બાત સહી હયે તો જમાઅતકે રૂબરૂ
હમી લા દાવા લીખદે, ફીર કયા દેરી હયે ?

આસેફ—બીસમીલ્લા ! જીસ તરાહ ચાહો લીખ દેતા હું, લો
યેહ સહી અપને હાથશી કરદીયા, તુમે મુબારક હો.

—:0:—

બાબ પહેલા—પરદા ચોથા.

રાસ્તા.

(બડે દોનોભાઈ યાને સોદાગર વ શરાબીકા આના,)

અબીઆત.

સોદાગર—ભાઇ આસેફ અપને દમમે આ ગયા,
માલકા લાદાવા હમકો લીખ દીયા ;
શરાબી—થાતો છોટા પર બડા હોશીઆર થા,
પેચમે બાતોંકે આ શભરા ગયા ;
સોદાગર—અબ કોઈ તદબીર યેસી કીજીએ,
એનસે ઉરકો ન રહે તે દીજીએ,
શરાબી—લે લીએ હો જીસતરાં દમ દેકે માલ,
ચાહીએ અબ ધરસેભી દેના નીકાલ ;

ઝબાની.

સોદાગર—"શીરાદર ચલ જાકે આસેફકો હમ દીલાસા દે મકાન અપને હાત લેલે.

શરાબી—ઔર કયા હમ કયા ભાડેકે ઘરમે રહે, વોહ મહેલમે રહે?"

——:0:——

બાબ પહેલા—પરદા પાંચવા.

મકાને માહવશ.

ગઝલ—બુલબુલે શએદાને.

માહવશ—કયા સબબ આયા નહી શોહર મેરા પરવરદીગાર.
માહીયે બે આબકે માનીંદ હયે દીલ બેકરાર—કયા.
દેરસે બાહેર ગયે આયે ન અબતક કયા હુવા;
સુયે દર આંખે લગી હયે કર રહી હું ઈન્તેઝાર—કયા.
ભાઈ ઉનકે હંયે જમાઅતમે બુલાએ કીસ લીએ;
કુછ જરી માલુમ હોતા હોગા કયા અન્જામે કાર—કયા
દુશમને જાં ભાઈ ઉનકે હંએ ખુદાયા ખયેર કર;
ખન્જરે ગમસે હયે મેરા હો ગયા સીના ફીગાર—કયા.
આગે હયે તકદીર કે તદબીર બા હાસીલ "ઝરીફ;"
કામમે અલ્લાહકે બન્દોકો હયે કયા ઈખ્તીઆર—કયા.
(આસેફકા આના, માહવશકા લીપટ જાના)

રાહ—આઓ પીતમ આઓ પીતમ.

આઓ પીઆરે આઓ પીઆરે દમભર દીલકો કરાર ન થા
ગયે હો બાહેર જબસે હમારે દમભર દીલકો કરાર ન થા;
દેર હુઈ તુમ આયે ન જાની જાન હમારી જાતીથી,

ગભરા ગઈતી ગમકે મારે દમભર દીલકો કરાર ન થા;
જુદા ખયેરસે તુમકો લેઆયા રંજો આલમ સબ દુર હુવા,
રાત ગુજારી ગીનકે તારે દમભર દીલકો કરાર ન થા;
બયાં કરૌ આહવાલ તુમારે ભાયોંને ક્યા તુમસે કહે,
સોઝે જીગરસે નીકલે શરારે દમભાર દીલકો કરાર ન થા;

લાવની—ખડા રંગત.

શાહ—દેખો દેખો અયે મેરે જાની હરનકે તુમ રફતાર.
આસેફ—સોંપ દીયા ભાયોંકો દૌલત જાન મેરી દીલશાદ રહો,
પાક હો આલાયશે જહાંસે છોડકે ગમ આઝાદ રહો;
માહવશા—ભાઇ તુમારે બાપ હંએ મેરે ઉનસે નહી ઈનકાર મુજેહ.

લૌંડી તુમારી બદીલ હું સમજો ઉનકી તાબેદાર મુજેહ;
આસેફ—ભાઈ બડે મેરે બાપકી જાં હંયે ખીદમત ઉનકી કરૂં હરદમ.

સર ન ફીરા તુ હુકમસે ઉનકે પાબન્દે ઈરશાદ રહો;
માહવશા—બજાનો દીલ ભાંયોંકે તુમારે કરૂંગી ખીદમત સુબ્હો શામ,

હુકમ આપકા કીસી અમ્રમે નહી કોઇ તકરાર મુજેહ;
આસેફ—જોરો સીતમ યા ઝુલ્મ કરેં અયે જાન મેરી તુ સાબર હો,

ખાલકે કૌનો મકાંસે હરદમ ચાહહતી તુ ઈમ્દાદ રહો;
માહવશા—ઝુલ્મ કરેં વોહ સબ્ર કરૂં મંએ લુત્ફ કરે વોહ શુક્ર કરૂં,

સરકો જુકાઉં આહ ન મારૂં મારેં અગર તલવાર મુજેહ;

આસેફ—"ઝરીફ" કે તરહા બાક સારી જંહામે મુજકો પસંદ હયે,
બાક સમજ કર આપકો બીબી આલમમે બરબાદ રહો;
માહવશ—"ઝરીફ" મેરી ફીક્ર ન કીજે દબો વફાદારી મેરી,
નહી બેવફા હોગી યે લોંડી જાનો તુમ ગમખાર મુજેહ.

(દોનો ભાયોંકા આના)

સોદાગર—અયે આસેફ યેહ મકાન જીસ્મે તુ રહેતા હયે હમકો દે, યેહ કાબીલ હમારે રહેનેકે હયે, કીસ વાસ્તે કે હમ દોનો તુજસે બડે હંએ, બાપકે મકાનમે હમ રહેગે, જલ્દ હમારે લીએ, મકાન ખાલી કરદે, તુ ઓર કીસી મકાનમે કીરાયેસે જા રહો.

આસેફ—અચ્છા ભાઈ સાહેબ જીસમે આપકી ખુશી હયે મંએ બદીલ રાઝી હું, સો તુમ યહાં રહો મંએ ઓર મેરી બીબી કોઇ ઓર મકાનમે જા રહેંગે.

ખમસા.

ઇલાહી કયા ગુઝર હયે સખ્ત ઝેરે આસ્માં અપના,
ન ધર અપના ન દર અપના મહેલ આપના મકાં અપના,
વોહ બુલ બુલ હું નહી બાગે જહાંમે આશીંઆ અપના,
નસર અપના ન દીલ અપના વતન અપના ન જાં અપના.

ઝબાની.

બીરાદરો લો યેહ મકાનભી તુમકો મુબારક હો, મંએ જાતાહું તુમ ખુશ રહો.

(આસેફો માહવશકા જાના, દોનો બીરાદર આપસમે ગુફતગુ કરના).

સાદાગર—બીરાદર કયું મકાનભી હાત આ ગયા, દૌલત તો

મીલકી ચુકીથી અબ ચલો જુગારખાનેમે જા જુગાર ખેલે, યા યહાં પર જુગારીઓકો બોલાલુ.

શરાબી—ભાઈ સાહેબ આપ જુવા ખેલને જાઓ યા યહાં ખેલો મંએ ઝરા કાઉસજી સેઠકે (યાને મએ ફરોશકી) આફીસમે જાતા હું, તુમ જુગાર ખેલો મંએ શરાબ પીતા હું, અબ કહો કીસકા ડર હયે, બસ ચલો ઉઠો ગજાહ કરો "ઓલરેટ ગો ધેન."

——:o:——

બાબ પહેલા—પરદા છઠા.

રાસ્તા.

(આસેફો માહવશકા આના એક પેટી લીએ હુવે.)

રાહ—બદલ ગયે નયનારે.

આસેફ—ઘરસે હમકો નીકાલ દીએ બાહરે—ઘરસે.
ગમ નહી ઘર ભાડેસે લુંગા ફીક્ર ન કર દીલબર;
નીકલે ખાલી હાત બરેં હંયે ઇસમે લાલો જોહરરે-નીકાલ.
બાબા મેરે તોહફએ નાદર દેતેથે મુજકો લા;
લેકે મંએ ઉસકો રખદેતાથા ઇસ પેટીમે છુપાએરે-નીકાલ

ગઝલ— કીસી મસ્તકે આનેકી આરઝુ હયે.

માહવશ—બીરાદર તુમારે કીયે બે વફાઇ,
નીકાલે હંએ ઘરસે નહી શર્મ આઇ;
દીયે અપની દૌલત બીરાદર સમજકે,
હંએ દુશ્મન તુમારે કંહા કે હંએ ભાઇ—બીરાદર.
અગર કાબુ હોતો ગલા કાટ દાલે,

જીને ભાઈ સમજે વહી હંએ કસાઇ—બીરાદર.
સબી માલો દોલત લે ઘરસે નીકાલે,
લીએ મુહપે ક્યા બુર્કેયે બે હયાઈ—બીરાદર,
ગીલા તુમસે હયે નાશીકાયત ઉનોસે,
જો પએશાનીમથી વોહી પેશઆઇ.—બીરાદર.

ઝબાની.

આસેફ—અયે જાને ગન ન ગભરા, ચલ ખુદા રઝઝાક હએ, પર જુદાઈ બીરાદરોંકી શાખ હએ, ઉનકો મુજ-સે નેફાક હએ. યેહ હુસ્ન ઈત્તેફાક હએ, બએર યક દુકાન લુંગા, બેપાર કરૂંગા, તન્હાઈસે ન દરૂંગા, ચલો જાંએ.

(ઈનકાં જાના, જુગારી કેસા લે આના)

જુગારી—સુનો બેલીફ સાહેબ વોહ દોનો ઈસ વખ્ત ઘરમે નહી, ખુદા જાને કેસેકી ખબર સુન કહીં નીકલ ગયે, ચલો ઓર એક જા ઉનકી બયેઠકકી હયે વહાં વોહ ઝુરૂર મીલેગે, દેખો! દેખો! વોહ યેહી હંએ જો ઇધર આતે હંએ તુમ ઝરા ઠએર જાઓ, એક ગોશેમે છુપ જાઓ, દેખેં તો વોહ ક્યા બાતેં કરતેં હંએ, ઓર કંહા જાતે હંએ.

(યક બાજુ હો જાના જુગારીકા, આના દોનો ભાયોંકા.)

સોદાગર—અયે ભાઇ અબ ક્યા કરૂં! કંહા જાઉં! મંએતો સબ દોલત હાર ગયા, પાસ યક કોડીભી નહી, તેરે પાસ કુચ હો તો ચલ, યહાંસે ઓર કંહી નીકલ જા-એં મંએને સુનાહું કે હમ દોનોપર જુગારીને કેસા નીકાલા હએ!

શરાબી—અફસોસ ગંએબી શરાબ ખ્વારીમે સબ રૂપીએ ઉડાદીઆ ! મકાન માલગીઝ રખદીએ, અબ બાંદમારો તો યક પાઈબી ન નીકલે, તુમારે પાસ કુચ હોતો ચલો ફીર કયું દેર કરતે હો, પકડ જાઓગે, ચલો ?

(પકડના સીપાહીઓકા દાનોકો)

સીપાહી—અબ કંહા જાઓગે, રૂપેએ લાઓ, નહી તો તુરંગમે જાઓ પાની બદલ હોગા, ઝરા વંહાકીબી હવા ખાઓ, ચલો ચલો, ન શરમાઓ, લખાપતિ વંહા જાતે હંએ, તુમબી ચલો ?

(દેખના આસેફકા નોકર, ઔરતીઆના અપને સેઠ આસેફકો)

આસેફ—હાં હાં યારો ઝરા હઠ જાઓ, અએ સીપાહો બગરએ ખુદા ન મારો, અયેસા ઈનોને કયા ગુનાહ કીયા હયે કે તુમ મારતે હો ?

જુગારી—અયે મીઆં હીમાયત કરો તો પુરી કરો, ખીસેમે ફુટી કૌડીબી નહી, બીસ હજાર રૂપીયે હો તો આગે આઓ, નહી હો હવા ખાઓ અપને ફીરતે નઝર આઓ, અગર બાઝારમે આએ હો કુચ બાજી તરકારી ઉધાર લે જાઓ, ખાલી હમારા મગઝ ન ખા ઓ

આસેફ—અગર દરતાવેઝ હો લા, દીખા, અબી રૂપીયે ગીન દેતાં હું યેહ વાહી તબાહી બાતે હમે ન સુના ઝરા હોશમે આ, મારનેમે હાત ઉઠા ?

જુગારી—હાં હાં મંએ જાનતા હું તુમ સોદાગરોંમે બડે મહાજન સોદાગર હો, બાતોંમે લાયર હો, લડનેમે દીલાવર હો, સુનો, ઔર કીસીકો દમ દો, હઝાર, હઝાર

બાતેં લાખ લાખ રૂપેયોંકી કરતે હો, લો દેખા યેહ દસ્તાવેઝ ઓર યે સહી ?

આસેફ—અબે અહમક સુન તેરે રૂપીયે લે, ઔર કયા કરેગા, યે કાયદેસે બાહેર હયે જો તુ ઇનકો ગારતા હયે, ઇસ્માલ કયાસ ખુસીથી, ફરીઆદ કરનાથા ?

જુગારી—અરે કયા ફરીઆદ ! ફરીઆદ તો નામર્દ કરતેં હયે યે બન્દા મર્દથા મુજેહ હીમ્મત લેનેકાથી મયે લીઆ, અબ તુજસે જો હો સકે કરના મયે નહી ડરતા.

(રૂપીએ લે જુગારીકા જાના)

આસેફ—અયે બીરાદરો તુગારા ઇસ શહેરમે બીલકુલ અયેતબાર નહી, મયે ચાહાતા હું કે તુમ દોનો ભાઇ સફર કરો પચાસ હઝારકા માલ દેતા હું યેક કાફેલા બોપારેકા જાતા હયે તુમભી જાઓ બેપાર કરો, નફા હોગા બેપારીયોંમે ઇઝઝત હોગી.

દોનો ભાઈ—બીરાદર તેરા કહેના બજાનો દીલ કબુલ હયે હમ સફર કરતેં હયે.

આસેફ—અચ્છા ચલો કાફેલા તૈયાર હયે માલભી મોજુદ હયે, લેકે રવાના હો.

———o:———

બાબ પહેલા—પરદા સાતવા.

જંગલ.

(કાફલેવાલોંકા ગાના.)

રાહ—અંગ્રેજી.

ભાઈ શહેર આ ગયા ભાઈ શહેર આ ગયા,
ધુપકે મારે મેરા દીલ હયે ગભરા ગયા ;

સોદાગર—ચલો ચલો ચલો ચલો ઝરા બયેઠ દમતો લો
કાફ્લેલોકો જાને દો આગે કયા હુવા—ભાઇ શહેર.
શરાબી—ભાઈ વખ્ત દો પહેરકા હયે સાયાભી શજરકા હયે
ધુપ ટાળકે ચલેંગે ઠંડો હએ હવા—ભાઈ શેહેર.
સોદાગર—હો જાયેગી દેર ચલો શહેરેકી કરે સએર;
શામ હોને આઇ કાફ્લા પંહેચ ગયા—ભાઇ શહેર.

ગ્ગ્ગ્ગ્Gઝબાની.

દુસરા સોદાગર—બીરાદરો ઉઠો દીન થોડા રહે ગયા, કુચ દીન રહે શહેરેમે જાંએ, માલ બીકાંએ, અગર રાત હો જાએગી માલ કંહા રઓગે? મંએને સુના હએકે બાજારેમે ચોર બહોત હંએ, અયેસા ન હો કે સબકે સબ લુટ જાંએ, આજકા આજ માલ બેચ કલ દુસરા માલ બાજારેસે ખરીદ કર તીસરે રોઝ અપને શહેરકો કુચ કરેં ઉઠો, ચલો ?

:૦:

બાબ પહેલા—પરદા આઠવાં.

શાહેરકા દરવાઝા.

(શહેરમેસે બાહેર આના કાફ્લેવાલોંકા શોરો ગુલ કરતે હુવે. કે હમ લુટ ગયે, હમ લુટ ગયે, બાદ આના દોનો ભાયોંકા.)

સોદાગર—અયે બીરાદર ખુદાને ખયેર કીયા, હમતો બચ ગયે સબ બેપારી લુટ ગયે, અબ ચલ બીરાદર માલ દબાલ કીમ્મતસે બીકાયે, રૂપેયે બહોત આયે, ફીર યેક-વાર નસીબ અપને આઝમાઉં, જુગારખાનેમે જાઉં, જુગાર ખેલું, રૂપીએ ખુબસે જીતકે ભાઇ આસેફસે જા મીલું.

શરાબી—અછા ભાઇ સાહેબ આપ જુગારખાનેગે જાઓ મંએ જરા શહેર બાજારમે ફીરકે વંહા આતા હું, પર રૂપૈએ બરાબર હીસ્સા કરદો બલકે ઝીઆદે મેરે પાસ રહેને દો તુમ રખોગે સબ હાર જાઓગે.

સોદાગર—ક્યા તુને મુજેહ નાદાન બનાયા? અયે બેવકુફ રૂપીએ સબ મેરે પાસ રહેને દે યે પચાસ રૂપીએ લે, આપના બાકીકે જુગારખાનેમે ચલેઆ, દેખ, ખ-બરદાર શરાબ ઝીઆદા ન પીના યેહ પરદેસ હયે, કંહી લાસ ન હોના, મંએ જાતાં હું તુ જલ્દ આના. (જાના સોદાગરકા, કહેના શરાબીકા).

શરાબી—વાહ વાહ ભાઇ સાહેબ તો છક્કા છક્કા કર ઘોડે પાયેગે, બારાં ન પડે તો હારેંગે, યેહ બન્દા તો બહોત દીનોસે શરાબ નહી પીઆ, આજ આપની મજાહ હુએ, મુફલેસીમે મંએ કંહા ઓર બરાન્ડી કંહા, બે-વડાભી નસીબ ન હુવા, અબ દોનો ખીસે ભરેં હંએ બરાન્ડી, ચંપીન કોન પીતા હએ, યેહ હલકી હએ, હાં ઇન્સ ઇકશાક દો ચાર પંએક યા બાટલીંઆ પીઉંગા જબ કુચ ખુશ નશાહ હોગી, આજ મજા-હએ કરલું કલ કોન જાને ક્યા હોગા, સાહેબો મંએ જાતા હું, નેક કામમે દેર લગાના અચ્છા નહી બુગ હુએ, આપભી કાઉસજી કે (યાને મએ ફરોશકે) પીઠેમે આ જાના મુલાકાત હો જાયેગી.

—:o:—

બાબ પહેલા—પરદા બંવાં.

રાસ્તા.

(આના સોદાગરકા તબાહ હાલતમે અફસોસ કરના, બાદ આના શરાબીકા ઔર સોદાગર દુસરા કીનારેપર ખડા હો સુનના અહવાલ દોનો બીરાદરોંકા.)

સોદાગર—હાયે હાયે ! અયે જુગાર ! તેરા ખાના ખરાબ હો! ખુદા કરે જુગારઓનોકો આગ લગે ! સબ જલ જાએ ! જહાંસે નામ તક બાકી ન રહે !

અબીઆત.

હાયે જુગારને કરદાલા ભીખારી દેખો,
દીન દીઆલે મુજેહ લુંટે હંએ જુગારી દેખો;
હો બુરા ઉસકા ખુદાયા જો નીકાલા જુગાર,
હાર દાલે હએ બહોત લોગોંને ઔરત ઘરબાર;

ઝબાની.

તોબાહ ! તોબાહ ! મર જાઉંગા જુગાર અબ ન ખેલુંગા !

(શરાબીકા આના.)

શરાબી—અફસોસ ! ભાઈ સાહેબ તુમારા લીબાસ કય હુવા ! શાયદ હાર ગયે હો જો યેહ સડી ચાંન્દીય પહેને હો.

સોદાગર—બીરાદર યેહ તો બતાવ તુમારે કપડે કયા હુવે ? કયા બેચકે શરાબ પી ગયે ? તોબાહ ! તોબાહ ! અલો દોનો ભાઈ બરાબર હો ગયે, બાપકા ભાઈ દુરવેશ.

અબીઆત.

સોદાગર—અયે બીરાદર કયા કરૂં તદબીર અબ,

હો ગઈ બરગશતા હયે તકદીર અબ;
યક બાઝીભી ન આઈ હાય હાય,
શરાબી—સબ રૂપૈયે હાર ખાલી હાત આયે;
સોદાગર—પાસ યક પાઇ નહી કીસ તર્ફ જાંએ,
રહેના કીસ જાં ઔર કંહા રોટીકો પાંએ;
શરાબી—ભાઈ તુમ ખીદમત જુગારોંકી કરો,
ભીખ માગો ઉન્સો પેટ અપના ભરો;
મંએતો અબ પીકેમે (યાને શરાબખાના) ભાઇ જાઉંગા,
છાકરોંસે મીલકે રોટી ખાઉંગા;
મંએ કરૂંગા ઉન્કી ખીદમત સુબોશામ,
આયેશમે ગુઝરેગી મેરી લાકલામ;
ભુકે હોતો તુમભી આ જાના ઉધર,
પીના દારૂ ખાના રોટી પેટભર.

ઝબાની.

સોદાગર—ભાઇ અછા, ચલ, મંએભી તેરે સાથ ચલતાં હું !
દુસરા સોદાગર—અએ ભાઈઓ ફીક્ર ન કરો, જએર જો હુવાસો હુવા, અબ મેરે સાથ અપને શહેરકો ચલો, તુમારે ભાઇ આસેફસે મીલો, ખુદા કરેગા તો તુમારે વાસ્તે બહેતર હોગા.
સોદાગર—સુનો સાહેબ હમ ક્યા સુરતમે છોટે ભાઈ કે રૂબરૂ આંવે ? યેહ હાલ ભાઈ કો ક્યા દીખાયે ? હમ યહાં મર જાયેગે તુમારે સાથ ન આયેગે નં આયેગે.

૩

———:o:———

બાબ પહેલા—પરદા દસવાં.

મકાન આસેફકા.

રાહ—લાવની.

આસેફ—જબસે ગયે જુદા હો અફસોસ મેરે ભાઈ,
હયેરાં હું ઉનકી અબતક કયું કર ખબર ન આઇ;
હયે દીલકો બેકરારી કીયા સબ્રભી ફરારી,
કરતાં હું આહ્કબારી દેતે નહીં દીખાઇ;
અબ કયા કરૂ ખુદાયા અહવાલ મેરે દીલકા,
મીસ્લે "શરીફ" હયેગા મારા ગમે જુદાઇ.

(આના સોદાગરકા, ખબર દેનેકો.)

આસેફ—આઇયે આઇયે બીરાદર, સફરસે કબ તશરીફ લે આયે ! મેરે બીરાદર કંહા હયે, ખુદાયા ! તુ ખયેર કર, આસાર બુરે નઝર આતે હંયે ! અયે ભાઇ તુમ ખમુશ કયું હો ! બરાયે ખુદા સુનાવ મેરે ભાઈ કંહા, દીલ બેચએન હયે !

બયેત.

સોદાગર દુસરા—કયા કહું કુચ કહા નહી જાતા,
આહ ચુપભી રહા નહી જાતા;

ઝબાની.

સુનો સાહેબ જાનકીતો ખયેર હયે, મગર તકદીરો તદબીરમે બએર હયે, મુજેહ શર્મ આતી હયે, કહે નહી સકતા, લાચાર હું.

રાહુ—મેરા યાર કંહા હયે બતાએ સબાં.

આસેફ—બીરાદર કંહા હયે મેરે મહેરબાં,
બતાવો તુમે મેરે સરકી કસમ;
વોહ હમરાહે કાફેલા આયે યહાં,
કહો સચ મેરે ચશ્મતરકી કસમ;
સલામત ખુદાયા બીરાદરકો લા,
તુ કર રંજો ગમ દુર દીલસે ગીલા;
ખુદા જાને વોહુ દોનો હોગે કંહા,
ફલક તુજકો શમ્સો કમરકી કસમ;
ખમુશી હયે સાહેબ તુમારી ગઝબ,
નહી બોલતે હો કહો ક્યા સબબ;
બરાયે ખુદા આપની ખોલો ઝબા,
તુગેહ હયેગી શામ સહરકી કસમ.

ઝબાની.

સોદાગર દુસરા—ખબેર સુનો સાહેબ, આપકે દોનો બીરાદર માલ દબલ કીમતસે બીકાયે, સબ રૂપેએ શરાબો જુગારમે ઉડાયે, અબ દોનો યક શરાબ ખાનેમે જાડુ દેતે હંએ, શરાબી બતઉર ખયેરાત પેસા દો પૈસે દેતે હંએ, ઉસમે વોહ દોનો ગુઝરાન કરતે હંએ, મંએને બહોતેરા કહા કે તુમ મેરે સાથ ચલો, વોહ નહી માને, કહેને લગે હમ ક્યા સુરતલે ભાઇ કે પાસ આંયે, બહેતર હયે હમ યહાં મર જાંયે પર તુમારે સાથ ન આયેંગે, ન ભાઇકો સુરત દેખાયેંગે, મંએ લાચાર હો રવાના હુવા.

આસેફ—અફસોસ ! ઉન બદ બખ્તોકી ક્યા તકશીર હયે !

યું કીસ્મતકે તકદીર હયે ! અચ્છા બીરાદર ખુદા આપકો જઝા દે ! મંએ બોખારા જાતા હું, ઉનકો સમજા મનાં લે આતા હું.

——0:0——

બાબ પહેલા—પરદા ગીઆરવાં.

જંગલ.

ગઝલ—ઇશ્કમે તેરે કોહે ગમ.

આસેફ—સુનકે બીરાદરોંકા હાલ ફીરતે વંહા હયે કુબકુ;
સુયે બોખારા હું ચલા છોડ વતન બજુસ્તજુ—ટેક.
દીલકો નહી કરાર હયે ચશ્મ યે અશ્કબાર હયે;
ગમસે જીગર ફુએગાર હયે કયા કોઇ કર સકે રફુ—સુનકે.
તકદીર ઉનકે હંએ બુરે તદબીર કોઇ કયા કરેં;
ચશ્મોસે મેરે હંએ પરેથે જો હમેશાં રૂબરૂ—સુનકે.
શોક હયે દીલમે જાઉંગા મીલકે ઉનેહ સમજાઉંગા;
સાથ લે ઉનકો આઉંગા દીદારકી હએ આરઝુ—સુનકે.

——0:——

બાબ પહેલા—પરદા બારવાં.

શરાબખાના.

(સોદાગરકા જાડુ દેતે રહેના, શરાબીકા ટેબલ બાટલીઆ સાફ કરતે રહેના.)

ઝબાની.

શરાબી—સેઠ સાહેબ દો દીન હુવે કુચ ખાયા પીયા નહી ! સર ફીરા જાતા હયે, ગશપર ગશ આતી હયે, ભુકસે

જાન જાતી હયે ! ખુદા તુમકો સલામત રખે કુચ ખી-
લાવ પીલાવ, યેહી તુમારે કામ આયેગા !

સોદાગર—ઔર કયા, સેઠ બાબા મંએભીતો ભુકા મરતાં હું, લાચાર હો સવાલ કરતાં હું, દીલા ! દીલા ! એહી કામ આયેગા, રહે નામ અલ્લાહકા, સુનો ભાઇ કોઇ દીન હમારેભી થે, ખયેર, કહેનેસે કયા હુસુલ હયે ! અપને ફીએપર ભીક માગના કબુલ હયે ! તોબાહ ! તોબાહ !

છાકટા—કયા તુમ દોનો ભાઇ હો ! સુરત તુમ દોનોકી યેક હએ !

શરાબી—હાં હાં સેઠજી હમ દોનો સગે ભાઇ હંએ, મગર શરાબને ખાના ખરાબ કર દાલી, શહેરસે પરદેસ નીકાલી, અયે શરાબ ! તેરા સત્યાનાસ હો ! તુને કીતનોકો ઉજાડી, જીતને બને હુવેથે ઉનકો બીગાડી, કલાલોંકો બનાઇ, હમકો ભીક માંગને લગાઇ, શરાબ ! શરાબ !

સોદાગર—અયે જુગાર તુ આફત હયે, હઝારહાં તુજપર લાનત હયે, અફસોસ ! દોલત અપની હાર, બેયાર, બે દયાર, મુફલેસો લાચાર કર દીયા, લોકે જુગાર ઘરમે બીઠાતે હંએ વોહ સેન ખાતે હંએ, ઉનકા ઘર ઝરસે ભર દીયા, અગર પહેલે મંએ યેહ બાત જાનતા, અયે જુગાર તેરે નામકો જુતીયોંસે માનતા, અફસોસ ! સદ અફસોસ ! અબ પચતાનેસે કયા હોતા હયે !

છાકટા—અયે દોસ્ત કયું ગભરાતા હયે ? ગયા વખ્ત કબ હાત આતા હયે, યેહ મરદોપર પડતી હંયે, આઓ

એઠો યક ગલાસ લો, તુમારા સબ ગમ દુર હો જાયેગા, લો, લો, પીઓ.

છાકટા દુસરા—અરે યાર ગોલી માર કંહાકી પીડા ગલે બાંધ લેતા હયે? કુચ રોટી સાલના દેકે નીકાલ દે, યે કયા કરતા હયે?

છાકટા તીસરા—અયે દોસ્ત યે બુરા વખ્ત હયે, આજ ઇનપર, કલ હમપર, તુ અપની દોલતપર ગુરૂર કરતા હયે? અયે દીવાને ખુદા જાને યે કીસી અમીર કે ફરઝંદ હંયે, મગર શરાબ ઔર જુગારકે ફંદેમે બંદ હયે, ખુદા ચહાતો અજબ નહી, ઇનકેભી દીન ફીરે, ફીર યેહી અયેશો અશરત કરે, કયા અયસેહી રહેંગે? ભલા યેહતો બતાવ તુમારે મા બાપ ઝીન્દા હયે યા નહી?

અબીઆત.

સોદાગર—દોસ્તો મા બાપ ગયે અપને ગુઝર,
દોલતે બે ઇન્તેહાર હો છોડ કર;
અયેશમે દોલત ઉડાયે હમ તમામ,
કરતે હંયે અબ ફાકા મરતી સુબ્હો શામ;
ભાઈ યક છોટા હયે અપના માલદાર,
પાસ ઉસકે હયેગી દોલત બેશુમાર;
ગર ખરાબીકી ખબર વોહ પાએગા,
સરસે ચલકે હમારે આયેગા.

(આના આસેકુકા.)

ગઝલ- -કોઈ કહો કયા મેરે યારેકો પએછાનતે હો.

આસેફ—હંયે કંહા ભાઇ મેરે કોઇ સુનાદો મુજકો,
મેરે ભાયોંકા પતા બહેરેખુદા દો મુજકો;
ધુંઢતા ફીરતા હું મીલતા નહી ભાયોંકા પતા,
જાનતે હો કોઇ લીલ્લાહ બતાદો મુજકો;
કયા કરૂં આહ નહી તાબે જુદાઈ અયે "ઝરીફ,"
ગમસે મરજાતા હું મંએ લા જલ્દ મીલાદો મુજકો.

છાકટા—અયે સાહેબ યેહ કૌન હયે! દેખો તુમારે ભાઇતો નહી!

(મીલના આસેફકા દોનો ભાયોંસે.)

ઝબાની.

આસેફ—અયે મેરે બીરાદરો યેહ કયા હાલ હયે! બયેર ગમ ન કરો ખુશ હો, તુમારા ગુલામ અભી જીતા હયે.

અબીઆત.

સૌદાગર—કહે કયા ભાઈજાં તુજસે નેહાયત શર્મ સારી હયે,
બીગડના બંનકે સદ અફસોસ યેહ કીસ્મત હમારી હયે;

શરાબી—જો કુચ ગુઝરાસો ગુઝરા મઆફ કર બહેરેખુદા ભાઇ,
કહા માને નહી તેરા હુવી યે અપની ખ્વારી હયે;

સૌદાગર—ખુદાયા તોબાહ કરતાં હું બુરી આદત છોડા મેંરી,
કે દૌલત ભાઈકીભી લે મંએ જુવા ખેલ હારી હયે;

શરાબી—નશેમે મંએભી દોલત અયેશો આશરત કર ઉડા દાલા,
બતાકી હમને તુજસે બાઈ કરતે ઇનકે સારી હયે.

અબીઆત.

આસેફ—અયે મેરે ભાઈ તુમેહ દીલ શાદહો,
કયેદ ગમસે દોનો તુમ આઝાદ હો;

હયે જો દૌલત પાસ મેરે બેશુમાર,
તુમ હો માલેક હયેગા તુમકો ઇખ્તીઆર;
દુર કરદો જીસ્મકા અપને લેબાસ,
પહેન લો કપડે નયે હયે મેરે પાસ;
શહેરકો અપને ચલો અયે ભાઇજાં,
સોંપ દુંગા તુમકો મેં અપની દુકાન.
(સૌદાગર ઔર શરાબી લેબાસ બદલકે સાથ આસેફકે જાના.)

:o:

બાબ પહેલા—પરદા તેરવાં.

મકાન આસેફકા.

(માહવશકા ગાના જુદાઇયે આસેફમે, આના આસેફકા મએ બીરાદરોકે.)

ગઝલ—દફન કરના મુજકો કુયે યારને.

માહવશ—મૌત આ જાયેગી હીજરે યારમે,
મુબતેલા હું ઇશ્કકે આઝારમે;
ગમેરતે યુસુફ મેરા મીલતા નહી,
મેં ઝલેખાસી ફીરી બાઝારમે;
દસ્તે વહશત હયે મેરા દામન કશાં,
સરકો ટકારાઉંગી જા કોહસારમે;
યા ઇલાહી જલ્દ જાનીસે મીલા,
દમ હયે કુચ્ બાકી યેહ જીસમે ઝારમે;
ચાંદને હમે હર દહાને ઝખ્મ લબ,
કયાહી ફુલ મીઠા તેરી તલવારમે;
મુબતલી હયે દીલ "ઝરીફે" ઝારસા,
યા ખુદાવન્દા તેરી દરબારમે.

અબીઆત.

આસેફ—અબ નાહો અયે જાનેમન તુ બેકરાર,
સાથ લે બાયોંકો આયા દીલ ફેગાર;
ક્યા કરૂં લાચાર હો તુજસે જુદા,
વાસ્તે બાયોંકે ઇતને દીન રહા.

બયેત.

માહવશ—ફીર બાહાર આઇ યંહાપર ગુન્ચયે દીલ
ખીલ ગયે,
દીન જુદાઇકે ગયે તુમ આ સલાગત મીલ ગયે.

અબીઆત.

આસેફ—અર્ઝ યેહ કરતા હું તુમસે ભાઇજાં,
હયે સફર દર પેશ મુજકો નાગહાં;
યહાંસે મંએ સુયે બદખશાં જાઉંગા,
યેક દો હફતેમે વાપસ આઉંગા;
યહાં રહો દોનો બીરાદર હુશીઆર,
સાથ બુખ્તાકે ચલાઓ કારોબાર;
હયે યે મેરી બીબીએ બાસ્તા છીગર,
ઇસકો મંએ જાતા હું તુમકો સોંપ કર;
હો મેરી બીબીકે તુમ દોનો પીદર,
પરવરીશ ઇસકી કરો સમજો પીસર.
સોદાગર—અયે મેરે બાઇ તુ બેઆફો ખતર,
પાસ અપને શોકસે જા છોડ કર;
દીલસે હમ ઇસકે રહે ખીદમત ગુઝાર,
હવે નીગાહબાં ઇસકા આપ પરવરદીગાર.

(જાના આસેકૂકા બાદશાંકો, ઔર તદબીર કરના દોનો ભાયોંકા આશક હોકે માહુવશપર.)

ઝબાની.

સોદાગર—અયે બીરાદર સુન ? આસેકૂતો સકૂર ગયા અબ દીલકા હાલ તુજસે બયાન કરતા હું, મુદતસે આસેકૂકી ઔરતપર મરતાં હું તુ કયા કહેતા હયે ?

શરાબી—બીરાદર તકસીર મઆફ હો, યેહ બન્દાભી ઈસ ગુલપર બુલબુલસા ફીદા હયે, મુદતસે આશકે શયદા હયે, બેહેતરતો યું હઐ કે હમ દોનો ઉસપરીસે સાયેલે વીસાલ હું, જીસ્કો વોહ પસન કરે હમકો કબુલ હયે, ચલો ?

(રૂબરૂ આકે માહુવશસે કહેના.)

સોદાગર—અયે માહે દોહફ્તા, અપને ચકોર દીલ બરતાકો મરતે શગબે વીસાલ કર ! નહીતો અયે જલ્લાદ બું-બાર ઇસ નોગ બીસમીલકો તેગે અબરૂસે હલાલ કર ! હમ દોનો ગોયા કયેસો ફરહાર હંઐ, તેરે ઈશ્કમે મ-ઓાતસે ખુશ ઝીન્દગીસે નાશાદ હંઐ, તુ ગયેરતે લ-યેલા રશકે શીરીં અદા હયે, અગર લયેલાસે જંહાહો, ઈસ અપને મજનુપર મહેરબાંહો, વો યા શીરીં બી-સાયલ હો, ઇસ ફરહાદ પર માઈલ હો, જો તુજેહ મુન્ઝુર હો કહો.

અબીઆત.

માહુવશ—ફીર ન કહેના બાત અયેસી ઝીન્હાર,
સાગનેસે દુર હો અયે ના બકાર ?

વોહ તુમારા ભાઈ તુમકો પ્યારા,
જાનકે હયે સોંપકર મુજકો ગયા;
ઝાલેમો વોહતો તુમારા ભાઈ હયે,
ઉસકી બીબીપર યેહ નઓબત આઈ હયે;
ક્યા યેહ કહેતે હો ખુદાકો ભુલકર,
ગંએ તુમારી બેટી તુમ દોનો પીદર;
હાત ગર ડાલોગે તુમ મુજપર કભી,
જાન દુંગી અપને હાતોં ગંએ અભી.

(સોદાગર, ઔર શરાબીકા ગાના.)

રાહ—રાજા મંએ બનજાઉંરે તોહે રાની.

સોદાગર—કીતના હમ સમજાંએરે કહા માનત નાહી,
છક્કે પડેગી જીતુંગા મંએ,
હલવા મીઠાઈ ખીલાંઉરે———કહા.
શરાબી—મંએ પીતા હું એવડા મસાલા,
તુજકો બંગડી પીલાંઉરે———કહા.
સોદાગર—બાઝારમે જાંઉ કયાઠ લે આઉં,
આનસ એબ સીખાંઉરે———કહા.
શરાબી—બઝારમેં જાઉં કુરમુરે લાઉં,
તાડીકે સાથ ખીલાઉંરે———કહા.
સોદાગર—ગીરદી લીઆકે ઘરમે તુજકો,
ફેંકના ઉસકા બતાઉંરે———કહા.
શરાબી—બંગ પીલાકે દંગ બનાકે,
બગીચાંમે લે ફીરાઉંરે———કહા.
સોદાગર—મરતુ ન માનેગી કહેના મેરા,
માર તુજેહ મરજાંઉરે———કહા.

શરાબી—કબુલ મુજકો કર લે અયે ઝાલીમ,
વગર ન ખુન બહાએંગે—————કહા.

શાહ—સચ પુછોતો હમસા કોઈ નહી.

માહુવશા—કયું ડરાતેહો મુજકો ન દરજાએંગી,
દેખો મરજાંઉંગી, દરાતે હો મુજકો ન ડર જાએંગી—
કયું.

બાપ હો મેરે તુમ દોનો ભાઈ;
જાંસે ગંએ અપને ગુઝર જાએંગી, દેખો મર જાં-
ઉંગી—દરાતે.

અઓકે ખુદા કરો કયા બાક રહેહો,
ખુન યેહ ખંજરસે કર જાઉંગી, દેખો મર જાંઉં-
ગી—દરાતે.

ઝબાની.

સોદાગર—બીરાદર યેહ મક્કાર ઔરત અપને હાથ ન આયેગી, આજ કલ આસેક આયેગા યેહ ખબરે હોએગી કયા કહેગા? અગર ઝુલમ કરે શોર મચાએગી, પડોસીયોંકો ખબર હોગી મુફતસે ઇઝત જાયેગી, ફીર આસેકકો કયા સુરત દીખાંઉ, જીગે આતા હયે યેહ ખંજર માર મર જાંઉ.

શરાબી—હાં હાં ભાઈસાહેબ યેહ કયા કરતે હો? ઔરત કે લીએ મર્દહો મરતે હો? સુનો, યક તદબીર કરતા હું મેરા યક દોસ્ત હયે ઉસ્કો યહાં લાકે કુચ સીખલા દેતા હું, ઇસ રંડીકો ઉસ્કે સાથ ઝીનાકી તહોમત લગા શહેર બદર કર દુંગા, અગર યે રંડી યહાં રહેગી તો આસેકસે કહેગી, રાતકો ચોર ચોર કર શોર

કરો, મહોલ્લેકે પાંચ દસ આદમી આયેગે ઉનકો અ-
હ્વાલ ઇસ્કા સુનાકે નીકાલ દો, વોહ સબ ગવાહ ર-
હેગે, અપની ઇઝ્ઝત રહે જાયેગી.

(શરાબીકા અપને દોસ્તકો લેઆકે કહેના.)

શરાબી—અયે દોસ્ત યેહ જો ઔરત હયે ઇસ્કે પાસ જાકે તુ બયેઠ જા, હમ ચોર ચોર કર શોર કરેંગે. (બયેઠના જાકે કરીબે માહવશ, શોર કરના સોદાગર ઔર શરાબીકા, આ જાના પડોસીયોકા મકાનમે, કહેના પડોસીયોંકે રૂબરૂ સોદાગરકા માહવશકો.)

સોદાગર—અયે કમઝાત તુ અશરાફોંકે ગરેંમે રહેનેકે કાબેલ નહી, હમારે છોટેભાઇ આસેફકી ઇઝ્ઝત ખાક કર દાલી, અયે માલઝાદી તેરી અસ્મતકી તારીફ આસેફ હમેશા કરતાથા, ઔર પાક દામનીકા હરદમ દમ ભરતાથા, આજ માલુમ હો ગયા કે તુ કસબી-સેભી બદતર હયે, અફસોસ ! અગર દરબારમે લે જાંયે અપની આબરૂ જાતી હયે, જાનપર આતી હયે !

શરાબી—ભાઇ સાહેબ કયા દેખતે હો, ઇસ કાહબાકા મુહ કાલા કરકે શહેરસે નીકાલદો, અગર યહાં રહેગી યારોંસે મઝેહ કરેગી, અપને ખાનદાનકો બદ્દા લગેગા હમકો મરના પડેગા.

સોદાગર—સુનો યારો તુમ સબ ગવાહ રહો, હમ ઇસ્કો શહેર બદર કર દેતે હંએ, અચ્છા સાહેબો તુમ સબ જાઓ, સુબ્હોકો હમ ઇસ્કો નીકાલ દેગે.

(જાના પડોસીયોંકા.)

રૂબાઈ.

સૌદાગર—કહેના હમારા માન જા અયે જાનેમન શીતાબ,
ઇન્કાર કરકે કરતી હયે કયું ઝીન્દગી ખરાબ;
જાતી હયે જાન તુજપે મેરી જાં ગલેસે મીલ,
વલ્લાહ તેરી જુદાઈકી દીલકો નહી હયે તાબ.

રૂબાઈ.

શરાબી—દેખ બહેતર હયે કહા માન ન પચતાએગી,
શર્મ તેરી જો ગઇ હયે વહી ફીર આયેગી;
અયે પરી આકે લીપટ જા તુ ગલેસે મેરે,
યે જવાની તેરી અશરતમે ગુઝર જાયેગી.

કતા.

માહુવશા—મુજકો તહોમત યેહ લગાએ હો ઝીનાકારીકી,
અયે સીતમગારો ખુદાસેતો નહી દરતે હો;
જાનસે જાંઉગી વલ્લાહ ન માનુગી કભી,
માર ડાલો મુજેહ કયું શહેર બદર કરતેહો.

ઝબાની.

સૌદાગર—બીરાદર ઇસ રંડીકા મુહ કાલા કર શહેરસે નીકાલ દે.

(નીકાલ દેના માહુવશકો, આના આસેફકા.)

સૌદાગર—અયે બીરાદર ! દેખ દેખ આસેફ આતા હયે ! ગમગીન બયેઠે રહો !

આસેફ—અયે બીરાદરો બયેઠતો હયે ? ગમગીન કયું બયેઠે હો ? બરાયે ખુદા બયાન કરો, દીલમેરા ગભરાતા હયે ?

સોદાગર—અયે અહમક સુન તેરી સબબ હમકો નીચે દેખના પડા, તેરી ઔરત મક્કાર, બદકાર, દોલતખાન સરદારકે બર ખુરદારસે બીગડ ગઇ, ઉન દોનોકો ઇસ મકાનમે ઝીનાહ કરતે પકડે, મહેલ્લેકે દસ પંદરા આદમીકે રૂબરૂ શેહેર બદર કર દીયે, જીસકી અસ્મતકી તારીફ તુ હમેશા કરતાથા, અફસોસ ! તેરી ખાતેર ઉસ્કો ઝીન્દા છોડ દીયે નહીતો ઝબાહ કર ડાલતે, કે હમારે ખાનદાનકો બટ્ટા લગાઈ, તોબાહ ! તોબાહ !

શરાબી—અયે ઉલ્લુ કંહાકી ટકાઇકો લા ઘરમે રખાથા, અપને બુઝરગોંકો અયેબ લગાયા, ગુલસે હુસ્નપર બુલબુલસા ફુલ ગયા, કસબીકે ઇશ્કમે બાપ દાદાકી ઇઝઝત ભુલ ગયા.

આસેફ—ભાઇઓ તુમને ખુબ કીયા જો ઉસ્કો ઘરસે નીકાલ દીયા, અગર વોહ ફાએશા યહાં રહેતી ઝરૂર ઉસ્કો માર ડાલતા, ખયેર મેરા કુસુર હુવા, મઆફ કરો, બીરાદરો, સુનો યક કાફેલા મુલ્કે ચીનકો જાતા હયે, મંએ બદખ્શાંસે માલ બહોતસા લેઆયા હું, યેહ સફર જહાઝકા હયે તુમભી ચલો મંએભી ચલતા હું યહાં અકેલા મંએ કયા કરૂંગા ?

સોદાગર—ભાઇ આસેફ તેરા કહેના કબુલ હયે તુ માલ જહાઝપર ચડાદે હમભી સવાર હોગે. (આસેફકા જાના, માલ ચડાનેકુ.)

અબીઆત.

સોદાગર—અયે બીરાદર ગર્ઝ નીલે કામ હયે,
ઈન કલામે ગરદીશે અયામ હયે;
સખ્ત હયે યેહ કામ મુજકો ના ગવાર,
છોટે ભાઈ કે બડે હોં તાબેદાર ?
ખાના પીના હો ગયા મુજપર હરામ,
છોટેકે હોવે બડે ભાઈ ગુલામ;
જહાઝપર જીસવખ્ત હોગે હમ સવાર,
અયે મેરે ભાઈ તુ રહેના હુશીઆર;
જબકે વોહ સો જાયેગા ખાના ખરાબ,
કામ દોનો મીલકે યેહ કરના શીતાબ;
યા કોઈ તદબીરસે બેરન્જો ગમ,
ડાલ દેના ઉસ્કો દરીઆમે બહમ;
ફીરતો યેહ દોલત હયે અપની બા કલામ,
અયેશો અશરત હમ કરેગે સુબ્હો શામ.
શરાબી—ભાઈજાં કયા ખુબ યે તદબીર હયે,
મંએ હું હાઝર આપકી તાબીર હયે;
દુશમને જાં ઉસ્કા હું મંએ રોઝો શબ,
ખુને ભાઈકા હું કબસે તીશના લબ;
બઓફસે તેરેહી મંએ લાચાર થા,
મારના ઉસકા મુજેહ દુશવારથા;
જાન લેના ઉસ્કી અબ આસાન હયે,
મેરે કબઝેમેતો ઉસ્કી જાન હયે.

(આના આસેફકા.)

સોદાગર—હાં હાં બીરાદર દેખ ! આસેફ આતા હયે ! અ યેસા ન હો કે ઉસ્કો ખબર જાયે !

બયેત.

આસેફ—જહાઝ પર સામાન સબ પહેંચાદીઆ,
જલ્દ હો અસવાર અછી હવે હવા.
(જાના સબકા.)

———:o———

બાબ પહેલા—પરદા ચૌદવાં.

રાસ્તા.

રાહ—ઇસ આતસે ઉલ્ફતને.

માહવશા—ફંદેસે ઝાલમાકે ખુદાને રેહા કીયા;
બાવજપે દેવરોંને હયે કયા કયા જફા કીયા—ફંદેસે.
રૂસ્વા હુવી ઝલીલ હુવી રૂસીયા હુવી;
અસ્મત મેરી રહી જો કીયા સો બલા કીયા—ફંદેસે.
જાતી હું મંએ વંહા જંહા લે જાયેગા ખુદા;
શોહરકો મેરે ચર્ખને યારબ જુદા કીયા—ફંદેસે.

રાહ—આઇ હું સબામે છાંડકે ઘર.

માહવશા—મંએ ઘુંઢતી હું ગઇ મઓત કીધર;
હયે જીનેસે મરના બહેતર———મંએ.
કયા જાનુ આગે કયા હોગા;
હાલ મેરા હયે ખુદાકો ખબર———મંએ.
બહેરે ખુદા હયે ચર્ખે સીતમગર;
બતા કંહા મેરા શોહર———મંએ.

(આના યક પરહેઝગારકા, કહેના માહવશસે.)

અબીઆત.

પરહેઝગાર—તુ હએ કોન આયે બીબીયે ખુશ ખીસાલ,
કે શરમીંદા હયે તેરે રૂખસે હીલાલ;

હકીકત તમામી બયાં મુજસે કર,
તુ લડકી હયે મેરી મંએ તેરા પીદર;
સુનાહ અપના અહવાલ બહેરે ખુદા,
કીસી બાતકા ઔફ દીલમે ન લા;

(જવાબ દેના માહવશકા.)

માહુવશા—મુજેહ આપને અપની બેટી કીયા,
મંએ કહેતી હું દીલકા સુનો મુદદઆ;
મેરે શોહરા બાપ મા મર ગયે,
મુજેહ મીસ્લે સરવે રવાં કર ગયે;
ઇસી ગમમે ઉસ શહેરકો છોડકર,
ભટકતી હું જંગલમે શામો સહર;
યેહ અહવાલ મેરા હયે તુમકો યહાં,
સુનાઇ હું અયે વાલેદે મહેરબાં.

પરહેઝગાર—તુ લડકી હયે મેરી અગર હો કબુલ,
તુ ચલ મેરે હમરા અયે દીલ મલુલ;
હયે બીબી મેરે ઘરમે અયે નેકનામ,
તુજેહ જાનેગી અપની બેટી મુદામ;
રહો તુ ખુશીસે ન કર રંજો ગમ,
નહી જુઠ કહતા ખુદાકી કસમ.
(જાના માહવશકા સાથ પરહેઝગારકે.)

—:o:—

આબ દુસરા—પરદા પહેલા.

દરીઆ.

(આસેફકો દરીઆમે દાબના બડે ભાયોંકા, આસેફ
તરતે તરતે કીનારેપર આના, ઔર ગાના.)

રાહ—ખુદાયા શુક્ર હયે તેરા મીલી લયેલી મીલી લયેલી.

આસેફ—કીયે કયા કયા સીતમ મુજપર, મેરેભાઈ મેરેભાઇ;
ઝબાંપર લાઉં વોહ કયું કર, મેરેભાઇ મેરેભાઈ.
ખુદાસે વોહ ન ડરતે હંએ, જફાંએ મુજપે કરતે હંએ;
ખુદાયા તુજપે હએ આઝહર, મેરેભાઇ મેરેભાઈ.
મુજેહ દાલેથે દરીઆમે, ખુદા પંહેચાયા સાહગમે;
અજલ આ ફીર ગઈ સરપર મેરેભાઇ મેરેભાઈ.
નહી ચલનેકી તાકત હયે, લરઝતા હું નેકાહત હયે;
મગર હયે ઝીન્દગી અબતર, મેરેભાઈ મેરેભાઇ.

(સોદાગર વ શરાબી, યાને બડે ભાયોંકા આના, આસેફકો
કીનારેપર ઝીન્દા દેખકે ગભરાના, આસેફ અપને બડે
બીરાદરોંકો દેખ ખુશ હોકે કહેના.)

ઝબાની.

આસેફ—યા પરવરદીગાર ! વોહ દો આદમી કોન હયે
જો ઇધર આતે હંએ, લીબાસસે માલુમ હોતા હયે,
મેરે શહેરકે બાશીંદે હોગે, ઇનસે કુચ રૂપૈયે કર્ઝ લુંગા,
વતનકો જા દેદુંગા.

(બેહોશ હો જાના આસેફકા, દોનો ભાઇ, યાને સૌદાગર
વ શરાબી ગભરાકર કહેના.)

સોદાગર—અયે બીરાદર ! દેખતો આસેફ સલામત કીના-

રેપર બયેઠા હયે ! જલ્દ યહાંસે ફરાર હો નહીતો હમકો અભી પકડા દેગા, ચલ, ચલ, ફરાર હો જા !

શરાબી—ભાઈ સાહેબ આસેફ ઝીન્દા હયે તો ક્યા હુવા, અભી મારા જાયેગા, સુનો ? નઝદીક જાકે શોર કરો, અરે ખુન હુવા ખુન હુવા, સીપાહી આયેંગે પકડા દો, કુચ રૂપેયે લાલુચ દે ફાંસી ચડાદો, ઔર ક્યા, ચલો ક્યું ડરતે હો ? (જાના દોનોકા કરીબ આસેફકે, હુશીઆર હોના આસેફકા, કહેના ભાયોંસે.)

આસેફ—વાહ ! વાહ ! યેતો મેરે દોનો બડેભાઈ હંએ, ખુદાને ફીર મીલા દીયા. (લીપટજાના આસેફકા ભાયોંકે ગલેસે, મારના આસેફકો ભાંયોકા, ઔર શોર કરના ઉનકા.)

સોદાગર—અરે પકડો ! પકડો ! ઈસ ખુનીકો, કે જાને ન પાયે. (સીપાહી આકે પકડના આસેફકો.)

શરાબી—અયે મક્કાર, ખુઆર, હમારે છોટેભાઇ આસેફકો મારકે કંહા ફરાર હુવાતા, અયે ગુલામ, નાકામ, અબ તેરી ગમોતકા જામ લબરેઝ હો ગયા.

સોદાગર—અયે સીપાહો, પકડો ઇસ ખુનીકો, ચોકીપર લે જાઓ, યે ખુની હમારે ભાઈકા હયે, હમ અભી આંતે હંએ. (લે જાના સીપાહીકા આસેફકો ચોકીગે.)

શરાબી—ક્યું ભાઈ સાહેબ આસેફકા ક્યા રાસ્તા હુવા દેખે ? અબ કુતવાલકો કુચ રૂપેયે દેકે ઇસકા કામ તમામ કરના હમપર ફર્જ હયે, ચલો ?

——:0:——

બાબ દુસરા—પરદા દુસરા.

મકાન પરહેઝગારકા.

ઝબાની.

પરહેઝગાર—અયે ગુલામ મઠું'ગા જન બીબીકો યહાં બોલા લેઆ ?

ગુલામ—બહોત ખુબ સાહેબ જાતા હું. (જાના ગુલામકા લેઆના બીબીકો.)

અબીઆત.

પરહેઝગાર—અયે બીબી હયે યે લડકીયે મહલેકા,
લે આયા હું મંએ અપની બેટી બના;
થી સાહરામે ફીરતી બરૂનો મેહન,
ઇસે દેખ યાદ આયા કોલે હસન;
યેહ હુસ્નો જવાની યેહ હો ઇસપે ગમ,
સીતમ હયે સીતમ હયે સીતમ હયે સીતમ;
મેરે ચશ્મે દીલકી યેહી નુર હયે,
તુજેહ પરવરશ ઇસકી મન્ઝુર હયે.

શાહ—પરદેશન જુગની લે ગઇ.

પરહેઝગારકી બીબી—મહેમાન હમારી હયેગીરી;
તુ જાન હમારી હયેગી———મહેમાન.
આનેસે તેરે અયે જાની,
ઇસ ઘરકી હુવી તાબાની;
મંએ બદીલ કરૂં મહેમાની,
કુરબાન તેહારી હયેગીરી——મહેમાન.

ક્યા હાલ હયે તેરી મોહન,
કર બયાન રશ્કે ગુલશન;
હયે અજીબ તેરે જોબન,
શાયાન હમારી હયેગી રી——મહેમાન.
અયે "ઝરીફ" હું મંએ હયેરાં,
હયેરતસે દીલ હયે પરેશાં;
હું જાનસે ઇસપર કુરબાં,
અરમાન હમારી હયેગી રી——મહેમાન.

રાહ—ગરસીયા.

માહવશ—હાલે દીલ ક્યા કહું માદરે મહેરબાં માદરે મહેરબાં
કુશતએ ગમ હું ન તાબે બયાં,
ગમકા ખંજર, આહ દીલપર,
લગતેહી કર દીયા હયે મુજેહ નીમજાં,
કુશતએ ગમ હું ન તાબે બયાં—હાલે.
આપ બેટી બના મુજપે એહસાં કીયા, મુજપે એ-
હસાં કીયા,
કયું કર હો મુજસે યેહ શુક્ર અદા,
અયે મુકદદર ચર્ખે અખઝર,
બેંચ લાઇ "ઝરીફ" હયે મુજકો યહાં,
કુશતએ ગમ હું ન તાબે બયાં—હાલે.

(જાના પરહેઝગાર ઔર બીબીકા મકાનમે, આશક હોના
હબશી ગુલામકા માહવશપર, ગાના ગુલામકા.)

ગઝલ—તુ કંહા હયે મેરી જાન મંએ દીલદાર હું તેરા.
ગુલામ—આશક હું તેરા બન્દએ બેદામ હું તેરા,
ખાદીમ તેરા ઝંગીયે સીયાફામ હું તેરા;

જબસે તુજેહ દેખા હું મેરી જાન કહું ક્યા,
બસ વસ્લકા તાલેબ સહરો શામ હું તેરા;
જીના મેરા દુશવાર હયે ગર વસ્લ ન હોગા,
મરજાઊંગા શયેદાએ દીલરામ હું તેરા;
વોહ રંગ મેરા કાલા હયે ગુલઝારે જહાંમે,
મસ્તાના હો બુલબુલસા ગુલન્દામ હું તેરા.

ગઝલ—બેચાક સીના ચીર ગહોબતકી જન નહી.

માહુવશા—મશહુર હયે ગુલામકો શર્મો હયા નહી,
સચ હયે નમક હરામસે હોતી વફા નહી;
સાહેબકા અપને ખૌફ નહી તો ખુદાસે ડર,
બેજા હયે ગુફતગુ તેરી ઝાલીમ બજા નહી;
અયે બેહયા તુ બાપકા મેરે ગુલામ હયે,
બેટીપે ઉસકી આંખ બદલતા રવા નહી;
આગાહ બદકી અપને તુ અબ પાયેગા સઝા,
હયે ફર્ક અસ્લમે તેરી ઝાલીમ ખતા નહી.

રાહ—હોરી—શ્યામ મુજસે ખેલો ન હોરી.

ગુલામ—દીલકો કંહા તક સંભાલુ નહીતો અભી મારદાલું,
દીલકો કંહા તક સંભાલુ;
ગરતુ ન માનેગી કહેનેકો મેરે નયામસે ખંજર નીકાલું;
કર કતલ તુજકો ફીર યેહી ખંજર હલકપે અપને ફી-
રાલું—નહીતો.

તેરે લાલ લબસે અયે ગાહપયેકર યે કાલે હોંટ મીલાંઉ;
કાલે કાલે હાતોંસે અયે જાન મેરી કુરબાં હો તુજપર
બલા લું—નહીતો.

શાહ—માર ડાહેકો નાપાકરે મેરા જીના અબસ હયે.
માહવશા—કર કતલ મુજકો અયે ઝાલીમ મેરા જીના અબસ હયે.

અલ્લાહ અસ્મત બચાનેવાલા,
દુશ્મને ફીના અબસ હયે———મેરાજીના.
હાત લગાયાતો મરજાઉંગી;
ફીર ઝહર પીના અબસ હયે———મેરાજીના.

અબીઆત.

ગુલામ—અભીં કામ કરતાં હું તેગ તમામ,
ન હાત આયેગી તુ ગેરે લા કલામ;
ન માની કહા મેરા પચતાએગી,
મંએ કયા મારૂં તુ આપ મરજાયેગી.
(જાતા માહવશકા મકાનમે,)

અબીઆત.

ગુલામ—અબ યહાંસે જાતા હું મંએ અપને ઘર,
સોતા હોગા મેરા સાહેબકા પીસર;
સર જુદા તનસે કરૂં ઉસ તીફલકા,
તેગ રખદું પાસ ઉસ ઔરતકે જા;
ઔર કહું સાહેબસે અપને બરમલા,
ઉસને ઇસ લડકેકા કાટી હયે ગલા.

———:o:———

બાબ દુસરા—પરદા તીસરા.

પરહેઝગારકા મકાન.

(સોતે હોના સબકા, આના ગુલામકા ખંજર લીએ હુવે, ગલા કાટના પરહેઝગારકે લડકેકા, ખંજર ખુન આલુદા રખદેના પાસ માહવશકે, સો જાના ગુલામકા, હુશીઆર હોના બીબીકા પરહેઝગારકી.)

ઝબાની.

બીબી—હાય હાય! યેહ ક્યા સીતમ હુવા! અરે દોડો દોડો! મેરે પીસરકો કીસીને માર ડાલા! હયે હયે ક્યા કરૂં! (હુશીઆર હોના સબકા.)

પરહેઝગાર—યા પરવરદીગાર! યે ક્યા ગઝબ હુવા! લડકેપર કયામત હયે, હમરપર આફત હયે, યે કએસી અદાવત હયે, યહાં પર ગયેર આદમી નઝર નહી આતા, સીવાયે ગુલામ ઔર ઇસ લડકીકે!

મરસીયા.

રાહ—હાયે મજનુ વાયે મજનુ.

બીબી—ક્યા હુવા હાયે તુજપર સીતમ હયે, મેરે પ્યારે,
સર કીયા કીસને તેરા કલમ હયે——મેરે પ્યારે.
આ ગયા અબ લબોંપર યે દમ હયે,
અબ વતન તેરા મુલ્કે અદમ હયે,
મેરે પ્યારે, મેરે પ્યારે.
કીસને હલ્કપે ખન્જર ચલાયા——મેરે પ્યારે;
આકબે ગુલબનકો મીલાયા, મેરે પ્યારે,
આહો નાલેકા બરપા આલમ હયે,
નઓ જવાં મર ગયે બેટેકા ગમ હયે,

મેરે પ્યારે, મેરે પ્યારે.
યા મુકદ્દરમે યું સર કટેગા——મેરે પ્યારે,
દાગ ક્યું કર જીગરસે મીટેગા, મેરે પ્યારે,
આપે "શરીફ" અબ ન તાબે ઝખ્મ હયે,
જોશપર ચશ્મે ગીરીયાંકા યમ હયે,
મેરે પ્યારે, મેરે પ્યારે.

રૂબાઈ.

પરહેઝગાર—કાતીલ ઈસ તીફ્લકા ગુલામ હોગા,
બાવફા હયે નમકહરામ હોગા,
યા ઈલાહી મંએ સખ્ત હયેરાં હું,
ઔર ન લડકીસે અયેસા કામ હોગા.

શેઅર.

ગુલામ—ચડા હયે ખુન ઔર આંખોમે ઈસકે લાલી હયે,
ઝરૂર લડકેકુ ઈસનેહી માર ડાલી હયે;
યા ઈસકો બાંદકે પોલીસમે લે ચલું સાહેબ,
કહોતો સર અભી ઈસકા જુદા કરૂં સાહેબ.

ઝબાની.

માહુવશા—યા પરવરદીગાર! તુ ખુનીકો ખુબ જાનતા હયે, યેહ ગુલામ, નમક હરામ ઈસ લડકેકા ખુન મેરે પલ્લો બાંદતા હયે, મંએ બેતકસીર હું, અયે બાબાજાન આપકો યકીન હયે કે મંએ ખુની હું? બીસમીલ્લા ક્યા તકરાર હયે! સર મેરા મોજુદ હયે, હાઝર યેહ તલવાર હયે, તકદીર મેરી બુરી હયે, જીના અછા નહી, મરજાનેમે બહેતરી હયે!

બયેત.

કરો કતલ અયે વાલેદે મહેરબાં,
રેહા પન્જએ ગમસે જો બાયે જાં.

અબીઆત.

પરહેઝગાર—ન તેરી ખતા હયે ન ઇસ્કા કુસુર,
મુકદદરસે જો થા હુવા વોહ ઝરૂર;
મંએ કયું તુજસે દાવા કરૂં ખુનકા,
હયે ખુનીકો અલ્લાહ પએહચાનતા;
યહાં તેરા રેહેના નહી અબ ભલા,
જહાં તેરા જી ચાહે બેહેતર હયે જા;
રૂપેયે મંએ દેતા હું લે દસ હજાર,
તુજેહ કામ આયેગે અયે દીલફીગાર;
ખુદા તેરા હાફેઝ હયે અયે નેકઝાત,
તેરી શર્મ ઇઝત હયે ખાલેકકે હાત.

બયેત.

માહવશ—મંએ જાતી હું અયે વાલેદે મહેરબાં,
સલામત ખુદા તુમકો રખ્ખે યહાં;

———:o:———

બાબ દુસરા—પરદા ચોથા.

જંગલ.

ગઝલ—તમન્ના સએરે ગુલશનકી અભી.

માહવશ—ન ગભરા અયે દીલ મુઝતર, અભીતો જાન બાકી હયે.

બદનમે જાન હયે જબતક મેરા ઈમાન બાકી હયે;
બના હયે મુર્ગ બીસ્મીલકી તરાહસે પહેલી મનઝીલમે,
હઝારો રન્જો આફતકા પડા મએદાન બાકી હયે;
ઝીનાકારીકી તહોમત ઔર લગાયા ખુનકા બહોતાં,
ગગર અયે ચશ્મતર અબનુહકા તુફાન બાકી હયે;
મં એ યેક અસ્મત બચાનેસે હઝાર આફત ઉઠાઈહું,
મીલું શોહરસે બાઅસ્મત યેહી અરમાન બાકી હયે.

——:0:——

બાબ દુસરા—પરદા પાંચવા.

કોર્ટ.

(આસેફકો સીપાહી લે આના.)

ઝબાની.

સૌદાગર—હઝુરેઆલી હમદોનો બીરાદર સોદાગર હં એ, યેહ ગુલામ હમારે તીસરે ભાઈકા હયે, અપને સાહેબકો કતલ કર ખાકમે દબા દીયા તમામ દૌલત લે કંહી ફરાર હો ગયાથા, આજ ઈસ ખુનીકી મઓત દામનગીર હો યહાં લે આઈ, આપ સરદાર બાવેકાર હો, ઈનસાફ કરો ઈસ ખુનીસે બદલા લો. (રૂશવત દેના માજીશટરકો સૌદાગરકા.)

માજીશટર—અયે ગુલામ નમકહરામ યે કોન હયે, ઔર કયા કહેતે હં એ, તુ અપને સાહેબકો કયું માર ડાલા ? ઔર જવાહેરાત લે કંહા ફરાર હુવાથા ? તેરી મઓત તુજેહ યહાં લે આઈ બસ તુજપર તેરી ખમુશીસે દાવા ખુનકા સાબીત હોતા હયે, કે મુકરર તુ ખુની હયે કહો કયા કહેના હયે ?

(આસેક હયેરાન હો ખામુશ રહેના.)

શરાબી—જનાબે આલી યેહી ખુની હયે યેહી ખુની હયે, બડા મક્કાર હયે, ખમુશી ઇસ્કી ગોયા ઇકરાર હયે બસ ફાંસી ચડાદો ક્યા દેર હયે ?

માજીશટર—અયે સીપાહો ઇસ ખુનીકો લેજા શહેરકે બાહેર ફાંસીદો, તા અપની સઝાકો પંહેચે. ?

સીપાઇ—બહોત ખુબ, અયે ખુની સીતમગાર, ચલ તેરી અજલકા પીઆલા ભર ગયા.

———:o:———

આઠ દુસરા—પરદા છઠ્ઠા.

દરબારે આમ.

(.બાદશાહકા સખ્ત બીમાર હોના, વઝીરે આઝમકા તદબીર કરના લાઇલાજ હોકર અમીરો વઝીરસે.)

ઝબાની.

વઝીરે આઝમ—અયે અમીરો વઝીર બાદશાહ અપના સખ્ત બીમાર હયે, ડાકતર હએરાન, હકીમ લાચાર હયે, મંએ ચાહાતા હું દવા મવકુફ કર કયેદીયોંકો રેહા કરદું ઔર ખઝાનએ શાહીસે ખએરાત કરૂં, કયું કે જાનકા સદકા માલ હએ, દોઆએ ફુકરા કુબુલ હોગી, બાદશાહકો સેહત હુસુલ હોગી.

અમીર—અયે વઝીરે આઝમ તદબીર આપકી મુબારક હયે, ઇસમે ક્યા શક હયે, દોઆએ ગુરબા અકસર કુબુલ હયે, બાદશાહકો સેહત હુસુલ હયે.

વઝીરે આઝમ—અયે અહલેકારો કયેદ ખાનાકે દારોગાહકો

હુકમ હમારા પહોંચાઓ, જાને કયેદી હંએ ઉનકો ખર્ચ રાહ દેકર રવાના કરો, આજ કલ કોઇ કીસીકો ઇજા, તકલીફ ન દે ઔર ખઝાનચીસે કહો દરે ખઝાના ખુલા રખે કોઇ મુસાફર, મીસકીન, યતીમ, ખાલી ન જાએ.

અહલેકાર—બહોત ખુબ જાતા હું, હુકમે આલી બજા લાતા હું.

(જાના સબકા.)

———o:———

બાબ દુસરા—પરદા સાતવાં.

જંગલ.

(જાએ ફાંસી.)

(સીપાહી આસેફકો લઆના, આના માજીશટર ઔર દોનો ભાયોંકા.)

રાહ—ઇશ્ક કયા બદ બલા હયે ખુદાયા.

આસેફ—ભાઇ કયા કયા ન મુજકો સતાએ—હાએ.
ડાલ દરીઆમે મુજકો બહાએ————હાએ.
ભાઇકો ભાઇ ખુની બનાએ————હાએ.
ભાઇકો ભાઇ ફાંસી ચડાએ————હાએ.
બેજીં અયેસા મંઇ હાલ મારા,
દાદ બરદાર મન બે ખતારા,
હાએ ભાઇ, વાયે ભાઇ,
દેખા આસેફકી વફાઇ,
હાએ ભાઇ વાયે ભાઇ————હાએ.

કયા હુવા ઈન કબાપે ઝમાના——હાએ.
હો ગયા આહ અપના બેગાના——હાએ.
મઓત આઈ ઉઠા આબોદાના——હાએ.
બના તીરે અજલકા નશાના——હાએ.
ચે "ઝરીફ" હમીં કર્દ તદબીર,
શુદ ચે ગોએમ બરગશતા તકદીર,
હાયે ભાઈ, વાયે ભાઈ,
અબ ન હોવેગી રેહાઈ,
હાએ ભાઈ, વાયે ભાઈ——હાએ.

(આના યક સવારકા, ફાંસીસે છોડાના આસેફકો,
રૂપેયે દેકે રૂખસત કરના આસેફકો.)

ઝબાની.

સવાર—અયે ઝાલેમો વહાં બાદશાહ સખ્ત બીમાર, તુમ યહાં ઈસ બન્દએ ખુદાકી જાન લેને તેયાર, અફસોસ ! કુચતો ખુદાસે ડરો ? બેકસોંપર રેહેમ કરો, સુનો, વઝીરે આઝમકા યેહ હુકમ હએ, કે જનમ કએદીયોંકો ખુશ રાહ દે રૂખસત કરો, મંએ ઈસ જવાનકો, યકસો રૂપેયે દે છોડ દેતા હું, ખબરદાર ! ખબરદાર ! કોઈ ઈસકો રોકેગા મારા જાયેગા, અયે જવાન, યેહ સો રૂપેયે લે જહાં તેરા જી ચાએ જા ?

શેઅર.

આસેફ—યા ઈલાહી યે જવાંબખ્ત જવાં સાલ રહે,
જાન જાતીથી મેરી આકે બચાયા મુજકો;

(જાના આસેફકા રૂપેયે લેકે, બડા ભાઈ માજીસ્ટરેટકો
રૂશવત દેકે ફીર ગીરફતાર કરાના.)

સોદાગર—હુઝુરે આલી યે ઝીન્દા જાને ન પાયે, યે રૂપીએ લીજીએ ઈસ ખુનીકો ગીરફતાર કીજીએ.

માજીશટર—અયે સીપાહો પકડો ઈસ ખુનીકો કંહા જાતા હયે ? (ફીર ગીરફતાર કરના સીપાહી આસેફકો.) સુનો સાહેબ, તુમ બેફીક્ર રહો ઈસ ખુનીકો અયેસી જા કયેદ કરતાં હું, ઝીન્દા તો કયા હમે મરકે હદીયાંભી નઝર ન આયેગે, અયે સીપાહી ઈસ ખુનીકો ઝીન્દાને સુલેમાનીમે કએદ કરો તાકે અપની સઝાકો પંહેચે ?

સીપાહી—બહોત ખુબ.

(આસેફકા દીલગીર હો ગાના રૂબરૂ બીરાદર
ઓર માજીશટરકે.)

શાહ—પેહતો મજનુહી હોગા દીવાના.

આસેફ—રંગ બદલા હયે કયેસા ઝમાના,
અપનાભી હો ગયા હયે બીગાના;
શહેર આબાદ હયે યે વીરાના,
મેરા મસકન હુવા કયેદખાના;
હમે કંહા નેઆમતે વોહ શાહાના,
ચાર દીનસે નહી આબોદાના;
કરૂં યારબ તેરા શુકરાના,
હયે અજાયબ તેરા કારખાના;
ઝુલ્મ ભાયોંકા સર્પે ઉઠાના,
હુકમ પર ઉનકે હમે સર જુકાના;
આહ કરના ન અશ્ક બહાના,
ઝુલ્મપર સબ્ર કર મરહી જાના.

(લેજાના સીપાહીયોંકા આસેફકો તરફે ઝીંદાં.)

બાબ દુસરા—પરદા આઠવાં.

શરસ્તા.

(યક હાકમે ઝાલીમ કએદીકો હુકમ કતલકા દેના માહવશકા વંહા આના, દરીયાફત કરના લોગોંસે.)

અબીઆત.

હુકમે ઝાલીમ—ગર નહી દેતા રૂપૈયે દસ હજાર,
સર કલમ હોગા તેરા અયે નાબકાર;
અયે સીપાહો ઈસ્કો લે જાઓ શીતાબ,
શહેરકે બાહેર મુનેહ હએ ઈઝતેરાબ;
ઔર કહો જલ્લાદસે મએદાનમે,
સર જુદા ઈસ્કા કરે ઇસઆનમે.

કએદી ફીરઉન—ક્યા કહું મંએ આજીઝો લાચાર હું,
હુકમકા તેરે મંએ તાબેદાર હું;
સર જુદા કર યા મુજે આઝાદ કર,
રેહેમ કર યા ઝુલ્મ યા બેદાદ કર;
સખ્ત મુશકીલમેં હું અઝ બાહેરેખુદા,
હલ કરો મુશકીલકો યા મુશકીલ કુશા.

(આના માહવશકા વંહાપર.)

માહવશા—કીસ લીએ યાં જમા હએ ખલકે ખુદા,
બાઈજાં મુજકો સુનાઓ માજરા;
ઔર કહો કએદીકી ક્યા તકસીર હએ,
દસ્તો પામેં કીસલીએ ઝન્જીર હએ.

સીપાહી—હાકમે ઝાલીમ હએ બીબી ક્યા કહું,
ઝરકે ખાતેર કરતા હએ ઇનસાંકા ખુન;

દેના ઝાલીમકે રૂપૈયે દસ હજાર,
ખાનેકા મહોતાજ હએ યેહ દીલફીગાર;
પાસ યક પાઈ નહી રખતા ગરીબ,
કતલ હોગા કોઈ દમમે બદનસીબ.

(માહવશ કહેના હાકમે ઝાલીમસે.)

માહવશ—મંએ હયેરાં હું અયે હાકમે ઝીશઉર,
કહો કયા કીયા ઇસને અયેસા કુસુર;
યે ઝરકે લીયે કતલ કરતા હયે તુ,
નહી ખઓફે ખાલેકસે ડરતા હએ તુ;
ગરીબોંપે રખતા હએ ઝુલ્મ રવા,
કહો તુજસે કયું કર હો રાઝી ખુદા;
બરાયે ખુદા અદલો ઈનસાફ કર,
ખતાબી ગરીબોંસે હો મઆફ કર.

હાકમે ઝાલીમ—તુજેહ ઇસકે મરનેકા ગમ હએ બડા,
રૂપૈયે દે મુજકો ઈસે લે છોડા;
રહમ કરના બાતોંસે આસાન હએ,
મગર દેના ઝર આફતે જાન હએ;
રૂપૈયોંકા હર જાએપર કામ હએ,
રૂપૈયે મગર દીનો ઇસ્લામ હએ;
રૂપૈયે અગર રખતી હએ દસ હજાર,
તુ દેકે છોડા ઇસકો અસ્મત શઆર;
નહીતો ન બકબકકે ખા મગ્ઝે સર,
ચલીજા જીધરસે તુ આઈ ઉધર.

(માહવશ દસ હઝાર રૂપૈયે દેકે કહેના.)

માહવશા—રૂપૈયે બાગમે ખુદા દસ હજાર,
મંએ દેતી હું લે તુજકો અયે નાબકાર;
અગરચે મંએ મીરઝીનો લાચાર હું,
નહી તેરે માનીંદ ગ઼રદાર હું;
છોડાનેકો ઇસ્કે મુજેહ માં ખુદા,
રૂપૈયોંકે હમરાહ પંહેચા દીયા;
રેહાઇ તેરી હો ગઇ ભાઇજાં,
જહાં તેરા જી ચાએ જા તુ વંહા.
ફીરઉન—કહો મુજકો અયે બાનોએ ગહેરબાં,
કદમ છોડકે તેરે જાંઊં કંહા;
મંએ આદીમ હું તેગ તુ સરદાર હયે,
મંએ બન્દા હું તેરા તુ મુખ્તાર હએ;
હએ તેરે સબબ ઝીન્દગાની હુવી,
ખુદાકી ગોયા મહેરબાની હુવી;
લે ચલ મુજે સાથ અયે નેકનામ,
મંએ ખીદમત કરૂંગા તેરી સુબ્હો શામ,
માહવશા—ફકીરાના મંએ આ ગઇ હું ઇધર,
ખુશીસે રહો જાકે તુ અપને ઘર;
મંએ ફીરતી હું જંગલમે સુબ્હો મસા,
ન આ સાથ મેરે તુ બહેરે ખુદા;
મંએ ઔરત હું સુન હયેગા તુ મર્દવા,
તુજેહ સાથ લેના નહી હએ રવા.

ઝુબાની.

ફીરઉન—અયે બીબીએ ખુશ ખીસાલ ઇસ ગુલામકા ક્યા મજાલ, આપકી ફરમાબરદારીમે સરે મો ફર્ક ન કરૂંગા,

આગ તુજેહ છોડકે કંહા જાઊંગા, સર ટકરા ટકરાકે મરજાઊંગા.

શાઅર.

આગ કદમ આપકે ન છોડુંગા,
બડી મહેનતસે હાત આયે હંએ;

ઝબાની.

માહુવશા—અયે ભાઇ મંએ તુજેહ હરચન્દ મના કરતી હું, પર તુ નહી માનતા! ખએર ચલ જો નસીબમે હોગા વોહી હોગા!

બયેત.

રંજો આફાતમે કયું દીલ તુજેહ હએરાની હએ,
જોકે પએશાનીમે લીખ્ખા હએ વોહ પેશઆની હએ.

(જાના શીરઉન ઔર માહવશકા, આના માહલેકા દુખ્તરે બાદશાહકા, આહવાલે જુદાઈ બયાન કરકે નીકાલના કુવેસે આસેફકો આપના આશક જાનકે, સવારહો જાના દોનો દુસરે જંગલમે.)

——o:o——

બાબ દુસરા—પરદા નંબર.

જંગલ.

અબીઆત.

મહલેકા—મંએ હું ઉસ સુલતાંકી બેટી મહલેકા હએ મેરા નામ,
આઈ હું મરદાંના કપડે પહેનકર કરને મે કામ;

થા ચચાઝાદા બેગ આશક મંએથી ઉસપર ફીદા,
અયેશો અશરતમે બહમ રેહેતેથે હમ દોનો સદા;
રફતા રફતા હાલ યે માલુમ સુલતાંકો હુવા,
કએદ ઝીન્દાને સુલેમાનીમે હુએ ઉસકો કીયા;
લેકે દો ઘોડે હું આઈ છોડકર ઘરબારકો,
જન કુવેસે આબ નીકાલુંગી મંએ આપને યારકો,
સાથ લે દીલદારકો યાંસે ચલે જાઉંગી મંએ,
ઔર કીસી અકલીમકો પર યાં નહી આઉંગી મંએ.
(જાના કુવેપર મહલેકા, રસી ડાલકે કુવેમે કહેના.)

ઝબાની.

મહલેકા—અયે રકમબખ્ત ઇસ રસીકો મજબુત પકડકે બાહેર નીકલ આ. (નીકલ આના આસેફકા ઉપર કુવેકે, કહેના મહલેકાકા.)

બયેત.

બે ખબર સોતે સીપાઈ યાર તુ હુશીઆર હો,
જલ્દ ઇસ ઘોડેપે મેરે જાન તુ અસવાર હો.
(જાના દોનોકા.)

—:o:—

બાબ દુસરા—પરદા દસવાં.

દુસરા જંગલ.

(ખડા હોના મહલેકાકા દેખકર આસેફકો, તલવાર ખીંચ કર કહેના.)

ઝબાની.

મહલેકા—અયે મરદુદ નાપાક તુ કોન હુએ, જલ્દ આપના નામ બતા નહીતો બેનશાન ગારા જાએગા.

ગઝલ—તુ કાં હયે મેરી જાન મંએ દીલદાર હું તેગ.

આસેકૂ—શમસીર ગલેપર તુ ફીરાયેગા એ ઝાલીમ,
કયા મએને ખતા કી હયે બતાયેગા એ ઝાલીમ.
હયેરાં હું મુજે કએદસે આઝાદ તુ કરકે,
કયા ફૂલ મેરે મરનેસે તુ પાએગા એ ઝાલીમ;
લીલ્લાહ મુજે છોડદે ગર કત્લ કરેગા,
વલ્લાહ જહન્નમમે તુ જાયેગા એ ઝાલીમ;
સાબર હું "ઝરીફ" દીલે અફગારકે માનીંદ,
લે માર તુજે રેહમ ન આએગા એ ઝાલીમ.

(મહલેકા લીબાસે મરદાંના ઉતારકે કહેના આસેકુસે.)

અબીઆત.

મહલેકા—તુજકો કયા મારું તુ ખુદ લાચાર હયે,
ઝીન્દગાની અબ મેરી દુશવાર હયે;
મંએ છુડાને આર કે તંઈ આઈથી,
તેરી કીસ્મતસે રેહાઈ હો ગઈ;
ગંએ હું ઉસ સુલતાંકી બેટી અયે જવાં,
ખએર કહેનેકે નહી કાબીલ બયાં;

(ખન્જર મારલેના મહલેકાકા શીકમમે અપને,
ઓર ગીરના ઝમીનપર.)

યે વસીઅત તુજકો કર જાતી હું મંએ,
મારલે ખંજર યે મરજાતી હું મંએ;
લે યે પેટી તેરે કરતી હું નઝર,
બે બહા હંએ ઈસમે સબ લાલો ગોહર;
બાદ મરનેકે મેરે બહેરે ખુદા,

બાશ મેરી ખાકમેં દેના દગા;
હાજ મેરા કરના ઝાહેર ગએર પર,
તુજકો મુજકો યા ખુદાકો હયે ખબર.

(મરજાના ગહેલેકાકા, કહેના આસેફકા.)

આસેફ—સખ્ત હએરતમેં હું યા પરવરદીગાર,
તેરે એહેસાંકા નહી હોતા શુમાર;
હાએ સદ અફસોસ કયા થા કયા હુવા !
અપને હાંતો જાન દીયે મહલેકા;
પર વસીઅતકો બજા લાઊંગા મંએ,
બાશ એ મકતુલ દફનાઊંગા મંએ;
હએ જો યે સન્દુક ગોહરસે ભરા,
દાના હર યક હોગા દુર રે બેબહા;
હું અકેલા ઈતની દોલત કયા કરૂં,
જીમે હએ આબ જાકે ભાયોંસે મીલું;
ફીક્ર ભાયોંકી મુજેહ દીન રએન હએ,
મીલ ગયે ભાઈતો કયા હી ચએન હએ.

(જાના આસેફકા આના માહવશ ઔર ફીરઉનકા.)

ઝબાની.

માહવશ—અયે ફીરઉન મારે તીશ્નગીકે જાન જાતી હએ, ઝબાંન સુખકર લબપર આતી હએ, બરાએ ખુદા કંહીસે થોડા પાની લા.

ફીરઉન—બહોત ખુબ. (ફીરઉનકા જાના, માહવશકા સો જાના, ફીરઉન પાની લે આકે કહેના લોગોંસે હાલ દીલકા.)

અબીઆત.

ફીરઉન—યે હુસ્નવશ હએ યાકે પરી હયે બશર નહી,
આશક હો મર રહા હું કુચ ઈસ્કો ખબર નહી;
કીસ્મતસે મેરે હાત લગી હએ યે માહેરૂં,
ઈસ્કો બગએર વસ્લ ન છોડુંગા મંએ કભુ;
ઈસ્કો ઉઠાકે અપને ગલેસે લગાઉંગા,
લેલેકે બોસે હાલ દીલ અપના સુનાઉંગા.

(પાની દેના માહવશકો બેદાર કર, ઓર
બયાન કરના ઈશ્ક અપના.)

ઝબાની.

ફીરઉન—અયે બીગી નીન્દસે બેદાર હોજીએ, યે ગુલામ પાની લેઆયા, લીજીએ, પીજીએ.

(માહવશ પાની પીના, ફીરઉનકા કહેના.)

અબીઆત.

ફીરઉન—અગે પરીરૂ લુત્ફ કર બહેરે ખુદા,
જાનસે જાતા હયે યે આશક તેરા;
જબસે દેખા હું તુજે અયે માહેરૂ,
ગમસે પાની હો ગયા તનમે લહુ;
અબ નહી તાબે જુદાઈ સીમબર,
ખંજરે ફુરકતને ચીરા હયે જીગર;
મર રહાહું હીજરમે અયે લાલે ફામ,
વસ્લ અપને પીલાદે ભરકે જામ;
હાલે દીલ તુજપે કીયા ઈઝહારહું,
દર્દ દીલસે કયા કરૂં લાચાર હુ.

માહુવશ—તુજકો સૌદાતો અયે ગુલામ નહી,
કંહી તુજસા નમક હરામ નહી;
અયે હરામી યે ક્યા બકે હયે કલામ,
બેહયાકે નહી હયે મુહમે લગામ;
ન કીયાં ખઆફ હક્કા અયે કમઝાત,
જો કીયા તુને મુજસે અયેસી બાત;
મંએને કી તેરે વાસ્તે નેકી,
ઉસ્કે બદલે તુ કરતા મુજસે બદી;
દુર હો રૂબરૂસે અયે નાપાક,
વર ન મંએ આપકો કરૂંગી હલાક.

રાહ—સચ્ચં પુછોતો હમરા કોઇ નહી.

ફીરઉન—મેહેરબાં મેહેરબાં મેહેરબાં હો પરી;
આંખોને કી તેરે જાદુગરી——મેહેરબાં.
વસ્લ ન હોગા મર જાઉંગા;
હક્કપે અપને ફીરાલું છુરી—આંખોને.
ઇનકાર નાહક કરતી હયે નાદાં;
ઇસ્મે ન હોગી તેરી બેહતરી—આંખોને.
પચતાએગી તુ માનલે કહેના;
દેખ યે ખંજર હએ ખુન ભરી—આંખોને.

રાહ—મંએતો બન બયેઠી જોગન.

માહુવશ—પરે હઠ હઠ ઝાલીમ બદકાર;
ડેર નકર ખંજરસે માર———હઠ હઠ.
માનુ ન કહેના મર જાઉંગી;
કીસકો દેખાતા હયે તલવાર——હઠ હઠ.

અસ્મતકા મેરે વાલી ખુદા હયે,
તુજસે નહી ડરતી ઝીન્હાર——હઠ હઠ.
જબતક તનમે જાન રહેગી,
"ઝરીફ" કરતી હું ઈન્કાર——હઠ હઠ.

ઝબાની.

ફીરઉન—અયે બીબી બરાયે ખુદા મેરા કુસુર મઆફ હો, મંએ તેરા ગુલામ બન્દએ બેદામ હું, તુજેહ આઝમાયા.

બયેત.

ન લા અપને ખાતેરપે રન્જો મલાલ,
યે કર દુર દીલસે તુ અપને ખીઆલ.
(યક બાઝુ હોકે લોગોસે કહેના.)

ઝબાની.

યેહ બડી હુશીઆર તરરાર ઔરત હયે, મેરે દામે ફરેબમે ન ફસેગી, અરે મંએભી અયાર, મક્કાર, દમબાઝ હું, ઈસ બીબીકો અપની લોંડી બના બાઝારે ફરેબમે ન બેચું તો મેરા નામ ફીરઉન સાની નહી, (માહવશકે નઝદીક આકે કહેના) ચલીએ અયે બીબી શેહેર કરીબ આયા હયે. (જાના દોનોકા.)

——o:——

આઠ દુસરા—પરદા ગીઆરવાં.

રાસ્તા.

(દો ભાઈ સોદાગરોંકા આના ફીરઉન ઉનસે મુલાકાત કરકે કહેના.)

ઝબાની.

ફીરઉન—સલામો અલેક, કયા આપ દોનો સાહેબ સોદાગર માલુમ હોતે હંએ ?

સોદાગર બડા—અલેકુમ સલામ, હાં હાં ભાઈ સાહેબ હમ દાનો બીરાદર હકીકી સોદાગર હૈએ, તુમ ક્યા કે હેતા હો ?

ફીરઉન—ક્યા આપ લોંડી ગુલામભી ખરીદતે હો ? સુનો મેરે પાસ યેક લોંડી ખબસુરત, પરી પએકર નાઝુક કમર હએ, ઉસકો બેચના ચાહાતા હું, અફસોસ ! ક્યા કરૂં તંગ દસ્તીને લાચાર કર દીઆ, ઈસ લીએ બેચના પડા, અગર લેતે હો તો ચલો, દેખકે દીવાને હો જાઓગે, ઉસકે શમઅ રૂપર પરવાને હો જાઓગે, પર કીમત ક્યા દોગે ? યેતો કહો ?

સોદાગર બડા—અછા ભાઈ પહેલે હમ દેખ લે બાદ કીમત હો જાયેગી, હમ ક્યા જાને અંધી હએ યા લંગડી, યા કાલી હયે યા ગોરી, દેખે બાદ કીમત હોગી.

ફીરઉન—સુનો પહેલે યહાં યેહ એકરાર કરો, અગર તુમકો પસન હોગી તો દસ હજારમે યક પાઈભી કમ ન લુંગા, કબુલ હયે ?

સોદાગર બડા—કબુલ હયે, ચલો દીખાવતો સઈ ? (છોટે ભાઈસે કહેના) બીરાદર તારીફતો બહોત કરતા હયે, લોંડીકો દેખનેસે માલુમ હો જાયેગા.

ફીરઉન—દેખો વોહ ખડી હયે, ઝરા આહીસ્તા બાતે કરો કે વોહ લોંડી ન સુને, ક્યું કે વોહ દીલો જાનસે મુજપર મરતી હયે, બેચનેકે નામસે ડરતી હયે.

સોદાગર બડા—ભાઈ લોંડીતો બહોત ખુબ સુરત હયે, વોહ સચ કહેતાથા દેખકે દીવાને હોગે.

સોદાગર છોટા—સુબાન અલ્લાહ શાને ખુદા ચેહેરેસે અ-

યાં હયે, ઇનસાનમે યે ખુબી યાં કહાં હયે, દસ હજાર રૂપૈયે ઇસ પરી પએકરકે કદમપર નીસાર હયે, બીરાદર અગર તુમ ન લોગે યે બંદા દીલો જાંસે લએને તૈયાર હયે.

સોદાગર બડા—અયે નાદાન મંએ છોડુંગા જબતો તુ લેગા, યેહ સોનેકી ચીડીયા હાત લગી હયે, અયે મીઆ યે દસ હઝાર રૂપૈયે ઉસ્કી કીમત લો, ઔર યે સો રૂપૈયે હમારે તરફસે તુમકો ઇનઆમ હયે, ખુશીસે લો ઓર લોંડી હમારે હવાલે કરો.

ફીરઉન—બહોત ખુબ લાઇએ (રૂપૈયે લે માહવશકે કરીબ જાકે કહેના) અયે બીબી યેહ મેરે બીરાદર હંએ તુમ ઇનકે સાત મકાનમે ચલો, મંએ બાઝારસે કુચ સામાન ઝુરૂરી લે આતા હું. (જાના સોદાગરોંકે સાત માહવશકા.)

——:O:——

બાબ દુસરા—પરદા બારવાં.

મકાન.

(બડે સોદાગરકે સાત માહવશકા આના મકાનમે.)

સોદાગર બડા—અએ લોંડી તેરે સાહેબને દસ હઝાર રૂપૈયોંકો તુજેહ બેચા હએ પર મંએ ચાહતા હું કે તુજેહ અપને નીકાહમે લા બીબી બનાઉં, અછા મંએ બાઝારમે જા સામાને નીકાહ લે આતા હું (જાના બડા સોદાગરકા.)

માહવશ—કયા વોહ મેરા સાહેબ ગંએ ઉસ્કી લોંડી ! અ-

ફસોસ ! મંએને ઉસે કએદમેં છોડાયા ઉસને મુજે યહાં ફસાયા, યા અલ્લાહ કયેસા ઝમાના આયા ! બાંગીકો લોંડી બનાયા. !

બયેત.

આયે ફલક ખુબ તુને કામ કીયા,
યહાં સાહેબકો ભી ગુલામ કીયા.

(આના છોટે સોદાગરકા.)

ઝબાની.

સોદાગર છોટા—અયે લોંડી અબ તેરે નસીબ ખુલ ગયે કે હમસે સોદાગર માલદાર મીલ ગએ, ખા, પી, મજાહ કર, ખુદાને બહોત કુચ દીયા હએ, યે સબ તેરા હએ, પર સુન ભાઇ મેરા બડા બુડા હએ, મંએ જવાન હું ઉસકો છોડ મુજે કબુલ કર, મંએ તુજપર કુરબાન હું મગર યે બાત મેરે ભાઇસે ન કહેના, મંએ ઝરા બાઝારમેં જા આતા હું. (જાના છોટે સોદાગરકા.)

માહવશ—અબ નીગાહબાં મેરા પરવરદીગાર હયે, ઝીંદગાની બે મજાહ, જીના દુશવાર હએ, યાને દો મુસ્લાંમે યક ગાઇ મુરદાર હએ, ખુદાયા કોઇ તદબીર અયેસી બતા કે પંજએ ઇઝરાઇલ વોહ મકરે અઝાઝીલસે નજાત પાંઉ, નહીતો યેહ ખંજર મારલે મર જાંઉ, મગર જાન બચાનાભી ફર્ઝ હએ, અબ ઇન દોનો ઝાલિમોસે કુચ મકરો ફરેબ કરકે કામ દોનોકા તમામ કરૂં, જબ કંહી નજાત હોગી (આના બડે સોદાગરકા.)

માહુવશ—અયે મેરે મેહેરબાં મંએ તુમપર કુરબાં હું, પર ક્યા કરૂં તુમારા છોટા ભાઈ તુમારે જાનકા દુશમન હએ, અભી મુજસે કહાતાથા કે ભાઇ મેરા બડા બુડા હએ તુ મુજેહ કબુલ કર મંએ ઉસ્કો માર ડાલતાં હું, અફસોસ ! મંએ ડરતી હું ખુદા ન કરે વોહ કંઇ તુમકો માર દાલે, મંએ ક્યા કરૂંગી !

સોદાગર બડા—હાયે અફસોસ ! ક્યા ઝમાનએ બેઇમાન આયા હયે. સગા ભાઈ મેરા દુશમને જાં હો ગયા હએ, બેહેતરતો યું હએ કે પહેલેહી મંએ ઉસ ના કામકા કામ તમામ કરૂં, અયે જાનેમન અબ મંએ જાતા હું, દેખું વોહ મુઝી કંહા હયે. (જાના બડે સોદાગરકા, આના છોટે સોદાગરકા.)

માહુવશ—આઓ આઓ મેરે યાર, મંએ તુમપર નીસાર હું, પર ક્યા કરૂં લાચાર હું, સુનો તુમ જવાન ફુક્કડ રંગીલે હો, વોહ મુઆ બુડા હયે, ઉસ્કો લે ક્યા કરૂં, ક્યા ચોલેમે દાલું ? મંએ તુમપર મરતી હું પર ઉસ બુડેસે ડરતી હું, સુનો વોહ તુમકો માર દાલના ચાહતા હએ, પહેલેહી તુમ ઉસ્કો માર ડાલો, યેહ કાંટા મેરે સીનેસે નીકાલો, ફીરતો બે ખઓફો ખતર અયેશો આશરત કરો, જબ તક વોહ ઝીંદા રહેગા, મુજેહ તુમસે મીલને ન દેગા.

સોદાગર છોટા—અયે મેરી જાન, યે કુચ બડી બાત હએ ? ઉસ બુડેકી જાન યે ફુક્કડ જવાનકે હાત હએ, ખુદા કરે વો અજલ રસીદા યહાં આ જાએ, તેરેહી સરકી કસમ યક વાર તલવારકા અયેસા મારૂં કે સર

ઉસ સરકશકા દસ કદમ તનસે દુર જા ગીરે, ઔર કુત્તેકી મઔત મરે.

(આના બાડ સોદાગરકા તલવાર ખીંચ હુવે.)

સોદાગર બડા—અયે બેઈમાન તુ ઔરતકે લીએ મુજે મારના ચાહતા હએ? લે મંએ પહેલે તુજેહી મારતાં હું.

(લડના દોનોકા આપસમે, મરના દોનોકા.)

બયેત.

સોદાગર બડા—દીલમે ભાઇકે હયે ભાઇકી અદાવત રહે ગઇ,
જાન દોનોકી ગઇ ઔરત સલામત રહે ગઇ.

સોદાગર છોટા—ઔરતકે લીએ અપને મરજાનેકો ક્યા કહીએ,
ક્યા કામ કીયા દીલને દીવાનેકો ક્યા કહીએ,

ઝબાની.

માહુવશ—યા પરવર દીગાર મંએ ઔરતકે લીબાસમે ક્યા ક્યા આફતેં ઉઠાઇ, અબ દીલમે આતા હએ કે પોશાક મરદાના કર યે સબ જવાહેર લે જહાઝપર સવાર હો કીસી ઔર અકલીમકો નીકલ જાતી હું.

——0:0——

બાબ દુસરા—પરદા તેરવાં.

રાસ્તા.

(માહુવશ મરદાના લીબાસ પહેન આના.)

રાહ—તુનેતો મોરા મન હર લીનો.

માહુવશ—શુક્રો કરમ કર તુને ખુદાયા મેરી અસ્મત બચાયા,
મેરી અસ્મત બચાયા, તેરે હું કુરબાં——મેરી,

હર યક સીતમગર આપસમે લડકર ખુન અપના બહાયા;
ખુન અપના બહાયા, તેરે હું કુરબાં——મેરી.
જાનકે મુજકો ઔરત ક્યા ક્યા ઝાલિમોને સતાયા;
ઝાલિમોને સતાયા, તેરે હું કુરબાં————મેરી.
ઇસ લીએ મંએને લીબાસ અપના મરદાના બનાયા;
મરદાના બનાયા, તેરે હું કુરબાં————મેરી.
લાલો જવાહેરકા ઉનકે મુજેહ માલક બનાયા;
મુજેહ માલક બનાયા, તેરે હું કુરબાં——મેરી.
કરતી હું તોબાહ અપને ગુનાહસે મુજે બખ્શ ખુદાયા;
મુજે બખ્શ ખુદાયા, તેરે હું કુરબાં————મેરી.
જાતી હું યારબ તુને જીધર મુજેહ રાહ બતાયા;
મુજેહ રાહ બતાયા, તેરે હું કુરબાં————મેરી.

——:0:——

બાબ દુસરા—પરદા ચઊદવાં.

મહલ.

(બરામદ હોના બાદશાહ હુસ્નપરસ્તકા સાત વઝીરોંકે, ચોબદારકા ખબર દેના.)

ઝબાની.

હુસ્નપરસ્ત—અયે વઝીર આજ અપને શહેરે ફરહત આબાદકી ક્યા ખબર હયે ?

વઝીરે આઝમ—ખુદાવંદે આલમકા યેકબાલ બુલંદ રહે, તો હાલ ખએર હયે, તાઝી અખબાર આજકી કોઇ દમમે પેશ હુઝુરે આલી ગુઝરેગી.

રૂબાઈ.

ચોબદાર—ઇલાહી બખ્તેતો બેદાર બાદા,
તુરા દૌલત હમેશા યાર બાદા;
ગુલે પેકબાલે તો દાયમ શગુફતો,
બચશ્મે દુશમનાં નીત ખાર બાદા.

ઝબાની.

હુઝુરે આલી યક સૌદાગર નવ જવાન, બસદ ઇઝતો શાન, આલી ખાનદાન, યક જહાઝ અજીબો ગરીબ બનાયા હએ, ઔર સાત અપને લાલે બેબહા વો ગૌહરે શબ ચરાગ્ર લાયા હએ હુસ્નખુબીકી ખુબ હયે, બીલકતકા હજુમ હએ, ઝબાં ઝદે ખાસોઆમ હયે, માહવશ ઉસ સરાપા નુરકા નામ હએ, ગોયા માહે તમામ હએ, અંબર દેના ઇસ ફીદવીકા કામ હએ, ઉમીદવારે ઇનામ યેહ ગુલામ હએ.

• હુસ્નપરસ્ત—અયે વઝીર ઇસ ચોબદારકો યક ખીલઅતે પુર ઝર અપને ખઝાનએ આમેરાસે દેને કહો ?

વઝીર—બહોત ખુબ. (સિજના ચોબદારકો વઝીર.)

હુસ્નપરસ્ત—અયે વઝીરે આઝમ, જી ચાતા હએ કે ઉસ સૌદાગર રશ્કે કમરસે ખુદ જા મીલું ગોકે યેહ ખીલા ફે દાબે શાહી હએ, પર કયા કરૂં રાબ્ર કરાર હએ, દીલ બેકરાર હએ, બગએર દીદારકે રહેના દુશવાર હએ, શૌક ગાલબ હએ, દીલ મુલાકાતકા તાલબ હએ, ચલો કયા દેર હએ, જાનેમે ખએર હએ.

વઝીરે આઝમ—બહોત ખુબ, ચલીએ, મગર ઉસ સૌદાગર મનઝુરે નઝરકો આમદે સુલતાન વાલાશાનુકી

ખબર દેના ઝુરૂર હએ, અએ ચોબદાર ઉસ સૌદાગર સૈયાહી બાહેરોબારસે જા કહો કે હમારે ખુદાવન્દ નેઆમત આપકે ઈશતીઆકે મુલાકાતગે જહાઝપર શૈનક બાકુઆ હોગે ?

ચોબદાર—બાહોત ખુબ.

—:૦:—

બાબ દુસરા—પરદા પંદરવાં.

મન્વર.

(માહવશ ગમગીન હોના જુદાઇયે આસેફમે, સહેલીઆંકા સમઝાના.)

રાહ—મંએતો આખડીયાંસે મારૂં કટારીઆંરે.

સહેલીઆં—દીન ખુશીકા ખુદાહી દીખાયેગારે;
ગુલો બુલબુલકો યક જા મીલાયેગા—દીન.
હીજ્રમે જીસકે બનબન ભટકે;
ઘર બએઠે વો યાં આયેગા———દીન.
કુચતો બતા અયે ચર્ખે સીતમગર;
કબ તક હમકો સતાએગા———દીન.
જયેસા કીયા હો વયેસા ઉસને;
અપને સઝાકો પાએગા—————દીન.
તાબહશર દરગાહે ખુદાસે;
" ઝરીફ " સર ન ઉઠાએગા——દીન.

રાહ—આસુંવા ભરે મોરે નેન.

માહવશા—દીલકો નાહી મોરે ચએન;
રોરો કાટી દીન રએન—દીલકો.

સોહના જાને પીઆ ગયે, સુના કર ગયે દેસ;
સોહના મીલા ન પીઆ મીલે રૂપા હો ગયે કેસ–દીલકો.
પીત લગાકે પ્રીતમ પ્યારે, છોડ ગયે પરદેસ;
ઘુંડને વાકોં નીકસુંગી ગંએ કર જોગનકા ભેસ–દીલકો.
સાજન જીસ દીનસે ગયો મુજસે હયે હયે છૂટ;
બહાર મોરે જોબનકી ચીન્તા લીનો લૂટ—દીલકો.
દયા ગુરૂજી કીજીએ હયે "ઝરીફ" તુમરા દાસ;
જબતક સાંસ સરીરમે પીયા મીલનકી આસ—દીલકો.

ગઝલ–કીસી મસ્તકી આનેકી આરઝુ હયે.

સહેલીઆં—તુને ઘુંડી ગર મે કરારી રહેગી;
કહો જાન કયું કર હમારી રહેગી—કહો.
મુરાદ આપની બર લાએગા હકતઆલા;
નહી કોઇ અરમાં તુમારી રહેગી—કહો.
મીલેગા વહી જીસ્કો તુમ ઘુંડતે હો;
ન ફીર ચશ્મકો ઇન્તેઝારી રહેગી—કહો.
ખીઝાં દુર હો જાયેગી બાગે દીલસે;
હમેશાહી ફસ્લે બહારી રહેગી—કહો.
મીલેગા વોહ ખુરશીદ અયે માહ તુજસે;
નહી શબકો અખ્તર શુમારી રહેગી—કહો.
પસે મર્ગ ખાક હોગી અકસીરે આઝમ;
તરફીપે ગર ખાક સારી રહેગી—કહો.
"ઝરીફે" ઝમાં કર રકમ કુચ ઝમીપર;
સુખનસે તેરી યાદગારી રહેગી—કહો.
(ચોબદારકા આના રૂબરૂ માહવશકે મનવરમે.)

ઝબાની.

ચોબદાર—અયે સોદાગરે આલી ગોહર હમારા બાદશાહે બાહેરોબર આપકી મુલાકાતકે લીએ કોઇ દમમે બરામદ હોગે, યે બન્દા વાસ્તે ખબર દેનેકે આયા હએ.

માહુવશ—અયે ચોબદાર ઝતે કીસ્મતકે ઇસ ગરીબપર યેહ લુત્ફો ઇનાયત હએ આને દો.

મીસરા.

શાહાં ચે અજબ ગર્બ નવાઝન્દ ગદારા;

(હુસ્નપરસ્ત સુલતાનકા આના મનવરગે, માહવશ બાદશાહકો કુરસીપર બીઠલાના, યક તબક જવાહેરાતકા ભરા હુવા બાદશાહકો નઝર દેના, બાદશાહકા કહેના.)

હુસ્નપરસ્ત—અયે વઝીર હુસ્નખુદાદાદ અજીબ ચહેરા પુર નુર હએ, ચશ્મે બદ દુર હયે યેહ જવાન ઇનસાં હયે, યા હુર હયે, અયે જવાન સુન ?

બયેત.

તુરા દીદા વો યુસુફરા શુનીદા,

શુનીદા કયે બુવદ માનીંદ દીદા.

રાહ—રગામ મુજસે ભેલા ન હોગી.

માહુવશ—કબુલ હો નઝ્ર હમારી, રોનકે તાજદારી;
અનમોલ લાલો જવાહેર હું લાયા કીજીએ ચશ્મે ઇનાયત;

જીસમે બઝબકી હયેગી તજલ્લી તારોંસી હયે આબદારી—કબુલ.

બેઝાર હું મંએ દોલતે દુનીઆ, છોડકે લુંગા ફકીરી;

દૌલતે ઉકબાકો હાસીલ કરૂં મંએ ગફલતમે ઉમ્ર ગુ-
ઝારી—કબુલ.
મૌજુદ યાંજો હએ સામાન મેરા, દાખેલ ખઝાનેમે કીજે;
રઝ્ઝાક મેરા રોઝીરસાં હએ ઉસ્કી કરૂ યાદગારી-કબુલ.

અબીઆત.

હુસ્નપરસ્ત—જવાં મુજસે યેહ પહેલે ઇકરાર કર,
કે ફરમાને સુલતાંસે ફેરૂં નસર;
કભી હો ન ફરમાન મેરા ઉદુલ,
દીલોજાનસે ઉસ્કો કરના કબુલ.
માહુવશા—ખુદાવન્દ બન્દેકી કયા હએ મજાલ,
જો હુકમે ઉદુલીકા લાયે ખીઆલ;
હો ઇરશાદ સરસે બજા લાઉંગા,
તલબ જાનકી હોતો મર જાઉંગા.
હુસ્નપરસ્ત—મેરી યક દુખ્તર હએ બદરેમુનીર,
કબુલ ઉસ્કો કર લે તુ અયે બેનઝીર;
કરૂં તુજસે સાદી તુ દીલશાદ હો,
મેરા ખાના વએરાન આબાદ હો;
બીઠાકે તુજે અપની જા તખ્તપર,
કરૂં દારે ફાનીસે અપના સફર;
યે નઝરાના તેરા કીયા મંએ કબુલ,
કબુલ ઇસ્કો તુભી હો મતલબ હુસુલ.
માહુવશા—નહી હુકમે સુલતાંસે ઇનકાર હએ,
યે બન્દા બદીલ ફરમા બારદાર હએ;
યે હએ અર્ઝ સુલતાને વાલા નઝાદ,
ગુલામ આપકા હું મએ શાદીકે બાદ,

મીલે મુજકો ચાલીસ દીનકી રજા,
કરૂં યેક ગોશેમે યાદે ખુદા.

હુસ્નપરસ્ત—મેરે ચશ્મ દીલકા તુઈ નુર હએ,
ખુશી હર તરાહ તેરી મનઝુર હએ;

ઝબાની.

અયે વઝીર હયાત ના પાયદાર હએ, ઝીન્દગીકા કયા એતે બાર હયે, બહેતરતો યું હએ આજકા રોઝ મુબારક હયે, ઈન દોનોકા નેકાહ કર દું, કલકી કીસકો ખબર હયે કે કયા હોગા ? બાદ નીકાહકે ઈસ નુર ચશ્મકો તખ્તે સલતનતપર બીઠા અમીરો વઝીરસે નઝરાના દીલવાદે, ઔર શહેરમે મુનાદી ફીરવાદે, કે બાદશાહ અપને દામાદકો બાદશાહી સોંપ આપ ગોશાંનશીન હુવા.

વઝીર—બહોત ખુબ જનાબે આલીકા ફરમાન બદીલો જાન બજાલાતા હું, કુર્બાન જાતા હું.

——:o:——

બાબ દુસરા—પરદા સોલવાં.

રાસ્તા.

ઈશ્તેહાર.

સીપાહી—અએ રઆઈયતે આલી વેકાર, વોહ બાશીંદગાને બા એતેબાર સુનો ? હમારે બાદશાહકી શાન, હુસ્નપરસ્ત સુલતાન, કા યેહ ફરમાન હએ, આજસે હમ સબકા બાદશાહ ગાહવશ નામ, સુલતાનકા દામાદ, આલી મુકામ હએ, વઝીરોંકો પસન્ન આયા, લશ્કરીયોંને સર જુકાયા, કબુલ ફરમાએ મુબારક સલા-

મતકી ધુમ મચાએ ખુદાવંદે આલમ ઉસ્કો સલામત રખે, હુરે ! હુરે ! હુરે ! (સીપાહી બીમારેકો દેખકે કહેના;)

સીપાહી—અયે બીમારો તુમ વંહા કયું નહી જાતે હો, કે હમારે બાદશાહકા દામાદ બડા સાહેબે કમાલ હયે, ઉસ્કી દુઆસે તુમ શફા પાઓગે. (સોદાગર ઓર શરાબી યાને દોનો ભાઇ અંધે હોકે આપસમે ગુફતગુ કરના, આસેફૂકા આના.)

સોદાગર—અયે બીરાદર મુજેહ કુચ નઝર નહી આતા, તુમ કંહા હો, ઓર કીધર હો, ઝરા દેખોતો મેરે આંખોકો કયા હુવા !

શરાબી—ભાઇ સાહેબ ખુદા ખએર કરે, મુજેહભી કુચ દીખતા નહી, તુમ કીધર હો ઓર કંહા બોલતેહો મેરે પાસ આઓ, મેરે આંખે દેખો મંએ અંધાતો નહી હો ગયા ! તોબાહ ! તોબાહ !

સોદાગર—કયા તુ મેરી મસખરી કરતા હએ ! શાબાશ કયું નહો, વાહ વાહ ખુબ, સુનો યારો મંએ કહાતા હું કે ભાઇ મુજેહ કુચ નઝર નહી આતા તો આપ કહાતા હએ કે મંએભી અંધા હો ગયા, ખુદા કરે કે તુ સચ્ચા અંધા હો જાએ.

શરાબી—ભાઇજાં તુમારે સરકી કસમ ખા સચ કહાતા હું કે મુજે કુચભી નઝર નહી આતા હએ, ઝરૂર મંએ અંધા હો ગયા.

સોદાગર—અયે ઉલ્લુ દેખ તુ મેરી મસખરી કરતા હયે ! યે અછા નહી, પચતાએગા મુજકો મેરે આંખોકી પડી

હએ, તુજકો હસી સુજી હએ દેખ, દેખ, ભાઈ અયેસા નહો કે મેં અંધા હો જાઊં.

શરાબી—ભાઈ યે વખ્ત હસી કહેનેકા નહી, ઝરૂર તુમ અછે હો મેરા ઠઠા કરતે હો, નઝદીક આઓતો માલુમ હો જાયેગા, કોન અંધા હએ, ઉલટા મુજેહ દંમ દેતે હો ? ખુબ.

સોદાગર—તોબાહ ! તોબાહ ! કયા મંએ જુઠ કહેતા હું ! ભાઈ મેરે આંખેતો કબસે ગુલ હો ગઈ, હાએ ! હાએ ! યે કયા ગઝબ હુવા, નહી નહી બીરાદર તુ અછા હએ દેખ દેખ મેરે આંખોકો કયા હુવા !

શરાબી—બીરાદર મંએ તુમારે આંખોકો રોતા હું, તુમ મેરે આંખકો રો સુકરર હમ દોનો અંધે હો ગયે, અપના કીયા અપને આગે આયા, અફસોસ ! તુમને આસેફપર કયા કયા સીતમ કીયા ઉસ્કે સબ્રકા તીર અર્શે ખુદાકો તોડ દીયા, તુમારી આંખે ફોડ દીયા, પર મેરી આંખે કયું ફુટી ?

સોદાગર—કયા કયું ફુટી, જરા ખ્યાલતો કર ! મંએતો ભાઈ આસેફપર ઝુલ્મ કીયાથા પર તુને ઉસ્કી ઓરતપર આશક હો ઝીનાકી તોહમત લગા શહેર બદર કર દીયા, ખુદા જાને ઉસ્કા કયા હાલ હએ !

શરાબી—ભાઈ સાહેબ અગર આપ આસેફકો કુવેમે કએદ કરકે ન માર ડાલતે તો આજ હમ અંધેકો કામ આતા, અફસોસ ! સદ અફસોસ ! અબ કૌન હમારી ખબર લેગા !

આસેફ—અયે ભાઈઓ યે તુમારા ગુલામ આસેફ હાઝર હયે, કયા કહેતે હો, કહો ?

સૌદાગર—અયે અહમક કયા તુ મુજેહ ઉલ્લુ બનાયા ? મેરી મસખરી કરતા હયે ? આપ આસેફ બના હયે, આંખે ફુટીતો કયા હુવા મંએ આસેફકી આવાઝ ખુબ પએછાનતા હું ચલ દુર હો ?

શરાબી—ભાઈ સાહેબ મંએતો ઇધર ખડા હું માલુમ નહી યે બાતેં કૌન કરતાથા, શાયેદ આસેફ હોતો કયા અજબ હયે ?

આસેફ—ભાઇજાં કયા તુમકો નઝર નહી આતા ! ખુદા ખએર કરે, કયા આપકોભી નહી દીખતા ! યે કયા ગઝબ હુવા કે દોનોભાઇ મેરે અંધે હો ગયે ! ખુદાયા તુ ઇનપર રહમ કર, ખયેર ભાઈ ગમ ન કરો જબ તક મંએ જીતા હું તુમકો ન છોડુંગા, સુનો મંએ અભી સુના હું ઇસ શહેરમે યેક આબીદ સાહેબ કમાલ હયે, બાદશાહકે દામાદ ઉનકા અજીબ હાલ હએ, નીગાહ અકસીર હએ, ઝબાનમે તાસીર હયે, અંધોકો બીના કરતા હયે, લંગડોકો અછા કરતા હયે, ઝાહેરા ફકીર, બાતીનમે રૌશન ઝમીર, સાહેબે સરીર, વાલીએ મુલ્ક, વારેસે તખ્ત હએ, ચમકતા અખતરે બખ્ત હએ, મસીહાએ વખ્ત હએ, યંહા ચલો આબીદકે કદમ પર આંખે મલો, ખુદા ચાહાતો ઉનકી દુઆસે આંખે રૌશન હો જાએ, ખારીસ્તાંને જહાં ગુલશન હો જાએ, બીસ્મીલ્લા.

સૌદાગર—ભાઈ આસેક અંધા કયા ચાહાતા હએ! દો આંખે, હમ સરસે ચલતે હંએ, ચલો ?

(આના પરહેઝગારકા ગુલામકો સાત લીએ હુવે.)

પરહેઝગાર—અસસલામો અલેક, ભાઈઓ તુમ લોગ કંહા જાતેહો ?

આસેક—અયે અઝીઝ યે દોનો મેરે બડે ભાઈ નાબીના હંએ, ઈસ લીએ માનકો ઉસ આબેદ સાહેબ કમાલકે રુબરુ લે જાતા હું, ઉનકી દોઆસે ખોદા ઈનકો બીના કરદેતા અજબ નહી.

પરહેઝગાર—અયે સાહેબ યેહ મેરા હબશી ગુલામ હએ, ઈસકો બીમારીએ જુઝામ હએ, મંએભી તુમારે સાત ચલતાહું ખુદા કરે ઈસકોભી શફા હાસીલ હો, ચલો.

(આના ફીરઉનકા બન્દરકી સૂરત બનકર.)

ફીરઉન—અયે સાહેબો તુમ સબ કંહા જાતેહો ?

આસેક—અયે સગે બેદુમ હમ સબ ઉસ આબીદકે પાસ જાતેં હંએ તાકે ઈન બીમારોંકો શફા હો.

ફીરઉન—સુનો યારો બરાયે ખુદા મુઝેહભી અપને સાત લે ચલો, તુમારા એહસાન હોગા. (જાના સબકા.)

—:0:—

બાબ દુસરા—પરદા સાતરવાં.

ઈબાદતખાના માહુવશકા.

(આના બીમારોંકા, કહેના માહવશકા.)

ઝબાની.

માહુવશ—અયે બન્દએ ખુદા તુઝેહ કયા બીમારી હએ બયાન કર ?

બહેરા—(ઇશારા કરના હાતોંસે.)

માહવશા—માલુમ હોતા હએકે તુ બહેરા હયે, ખુદા તુજકુ શફા દે. (અછા હો જાના બાહેરેકા,)

માહવશા—અયે. અલ્લાહકે બન્દે તુજેહ કયા આરેઝા હયે ?

ગુંગા—(ઇશારા કરકે.)

માહવશા—ખુદા તુજકોભી અછા કરે. (અછા હોના ગુંગેકા.) (આસેકસે માહવશકા કહેના) અયે શખ્સ તુ કોન હએ, કંહાકા બાશીન્દા હએ, ઔર તેરા નામ કયા હયે ? ઔર યે સબ આદમી કોન હયે જો તેરે સાથ આયે હંએ. ?

આસેક—સુનીએ જનાબ મંએ યાકુબ સોદાગરકા બેટા હું, નામ મેરા આસેક હએ, યેહ દોનો મેરે બડેભાઇ નાબીના હએ.

માહવશા—તુમ આસેક હો ! યેહ તુમારે ભાઇ સગે હંએ ! અછા, (પરહેઝગારસે કહેના) ભલા તુમ કોન હો ઔર નામ કયા હએ ?

પરહેઝગાર—સાહેબ મંએ દુનીઆસે બેઝાર હો શહેરકો છોડ જંગલમે રહેતા હું, નામ મેરા પરહેઝગાર મશહુર હએ, યેહ મેરા ગુલામ હએ ઇસકો યારઝએ જઝાંમ હએ.

માહવશા—(તીસરે શખ્સ ફીરઉનસે કહેના) ખઔર તુ કોન હયે, ઔર કયા નામ રખતા હએ ?

ફીરઉન—જનાબ આલી ઇસ ગુલામકો ફીરઉન કહેતે હંએ.

માહવશા—અછા, અયે ખીદમતગાર ખોદા દીલકી મોરાદ બર લાયા, ઇન સબકો દરબારમે લેઆ, મંએ જાતા હું. (જાના માહવશકા.)

આસેક—ભાઇઓ આબેદ સાહેબને ઓરોંકા યહાં અછા કીએ, હમોકો કયું દરબારમેં બોલાયે?

સોદાગર—અયે આસેક તુજેહ માલુમ નહી તુ દીવાના હએ! હમ અંધોકો બીના કરકે તુજેહ કુચ ઈનામ દેગા.

શરાબી—ભાઇ ઈનઆમ દેગા યા ગરદન મારેગા નહીતો દરબારમે અપના કામ ક્યા! ખોદા જાને ક્યા હોગા!

પરહેઝગાર—અયે યારો મુજેહભી યેહી અંદેશા હએ હમકો દરબારમેં કયું બોલાયા!

આસેક—ખએર જો મુકદદરમેં હએ વોહી હોગા, ચલો ખઓફ કરનેસે ક્યા ફાયદા!

——o:o——

બાબ દુસરા—પરદા અઠારવાં.

દરબાર.

(માહવશ તખ્તપર બયેઠકે ગાના, ખીદમતગાર આસેકકો દરબારમેં લે આના.)

ગઝલ—ગએરત ન આઇ તુજકો કુચ યાર બેશરમ,

માહવશ—યારબ તુ ઇસ ફકીરકો સુલતાન બના દીયા,
ઝરરેકો તુને મેહેરે દરખશાં બના દીયા;
યેહ તખ્તે બાદશાહ કહાં ઓર મંએ કહાં,
મોરે ઝઇફકો તુ સુલએમાં બના દીયા;
કયું કર ન દુબ જાંઉ મંએ દરીયાએ શીક્રમે,
હર અશ્કકો મેરે દુરે ગલતાં બના દીયા;
અન્જામકે ખીઆલને આઝમે "ઝરીફ"
આઇનેકી તરાહ મુજે હએરાં બના દીયા.

રાહુ—ભટકા હું મએ બારા બરસ.

માહુવશા—શફા ખુદાસે ચહાતે હો તો પહેલ યે ઈકરાર કરો,
જો જો ગુનાહા કીયે છુપાકે ઝબાંસે વો ઈઝહાર કરો;
જૂઠ અગર કુચ્ બતલાઓગે શફા ન હોગી પચતાઓગે,
કહેરે ખુદાસે મરજાઓગે જૂઠસે અસ્તગફાર કરો;
શફા ખુદાસે તુમ પાઓગે સચી ઝબાંસે ફરમાઓગે,
મરકે જહનમમે જાઓગે બીલાફ ગર ગુફતાર કરો.

ઝંબાની.

આસેફ—અયે બીરાદરો જોકે ગુનાહે કબીરા કીએ હો બયાન કરો, સચ કહેના ખુદાકો પીઆરા હએ ઓર ગુનાહોકા કફારા હએ.

સોદાગર—ભાઈ આસેફ હમકો અંધેરી રહેના ગવારા હએ પર કહેનેકા કબ યારા હએ! ઝીન્દગી કુબુલ હએ, મરના કબુલ હએ, હમ ન કહેગેં, હમ ન કહેગેં, હમ ન કહેગેં!

આસેફ—અયેસા તુમને કયા બુરા કામ કીએ હો જો શરમાતે હો!

સોદાગર—ભાઈ આસેફ અગર તુ બખ્શદે તો મંએ બયાન કરતા હું.

આસેફ—ભાઈઓ મંએ દીલોજાનસે મઆફ કીયા, ખુદાભી તુમકો બખ્શે, અબભી કહોગે યા નહી.

સોદાગર—સુનો અયે મરદે ખુદા યેહ હમારા છોટા ભાઇ હએ, સચા હએ હાં, મતગ બીતરા નહી, ઇસને અપની બીબી માહવશકો હમારે પાસ છોડકે સફર ગયાથા, મગર યેહ હમારા ભાઇ ઉસપર આશક હોકે!

શરાબી—ભાઈ વાહ વાહ ! વાહ વાહ ! ક્યા મંએ અકેલાહી આશક હુવાતા ! તુમ નહી આશકથે ! કહોતો ઇ-માનસે બરાબર કહો, નહીતો મંએ સાફ સાફ કહે દેતાં હું.

સોદાગર—બઓર ભાઈ મંએ સચ્ચ કહેતા હું, હમ દોનો રૂસીઆહોંને ઉસ બીબીકો બહોત સમજાયા, ધમકાયા, પર વોહ પાક દામન ન માની, આખેર લાચાર હો ઉસ્કો ઝીનાકારીકી તહોમત લગા શહેર બદર કર દીએ ખુદાજાને ઉસ્કા ક્યા હાલ હુવા હોગા, યેહ ગુનાહ હમ દોનોને કીયે, બરાયે ખુદા શફા બખ્શો !

આહુવશા—(આસેફસે કહેના) અયે જવાન તુમને સુના જો ઇસને બયાન કીયા ! બઓર તુને સચ્ચ સચ્ચ કહા ખુદા તુમકો બીના કરે, આંખે ખોલો, દેખો. (બીના હોના દોનોકા.)

સોદાગર—હુઝુરને કરામત દીખાંઇ, આંખોમે બસારત આ-ઇ, મર મરકે હમ ઝીન્દે હુવે, બેદામ સાહેબકે બન્દે હુવે.

પરહેઝગાર—અયે ઝંગી ગુલામ તુભી સહી સહી બયાન કર મંએભી તેરા કસુર મઆફ કીયા, ખુદાભી તુજકો બખ્શે.

ઝંગી ગુલામ—સાહેબ મુજસેતો કહા જાતા નહી, ગુનાહે અઝીમ હએ ઝબાનપર આતા નહી, મગર આપને બતા મઆફ કી અબ કહેતા હું સુનો, સાહેબ તુમને જીસ લડકીકો જંગલસે લેઆ અપની બેટી બના ઘ-રમે રખ્ખાથા ઉસપર મંએ આશક હો બહોત કુચ્ચ મનાયા પર વો લડકી નમાની આખર મંએ લાચારહો,

આપકે ફરઝન્દ દીલ બન્દકા ગલા કાટ ખંજર ઉસ લડકીકે બીસ્તર તલે છુપા દીયા, જબ આપકો જગાયા આપને સાબ્ર કર ઉસ લડકીકો દસ હઝાર રૂપૈયે દે ઘરસે નીકાલ દીએ, ખુદા જાને વોહ કંહા હએ, યે ગુનાહ મંએ કીયા હું, જબસે ગીરફતારે બલા હુવા હું !

માહુવશ—અયે ગુલામ તુભી સચ કહા, ખુદા તુજકો શફા બખ્શે, (આછા હોના ગુલામકા.)

આસેફ—અયે સગે બેદુમ તુભી જો બડે ગુના કીયા હએ બયાન કર ?

ફીરઉન—સુનીએ જનાબ પહેલે સુરત મેરી ઇનસાનકી થી, યેક હાકમકે દસ હજાર રૂપૈયેકા કરઝદાર થા વોહ હાકમે ઝાલમ મેરી ગરદન મારનેકા હુકમ દે ચુકા, મુજેહ લે ચલેથે ઇતનેમે યક બીબી સાહેબે આસ્મત વંહા આ ગઇ મેરા અહવાલ દરીઆફત કરકે હાકમકો રૂપૈયે દે મુજેહ છોડાઇ, મરતાથા બચાઇ, ગરઝ મંએ ઉસપર આશક હોનેકી બહોત તદબીર કીયા પર વોહ બીબી મેરે હાત ન આઈ, મંએ લાચાર હો ઉસ બીબીકો અપની લોંડી બના યક સોદાગરકો દસ હઝાર રૂપૈયે લે બેચ દીયા, રાતકો ખા પીકે આરામ કીયા, સુબ્હોકો જો ઉઠા તો દેખા યેહ સુરત બન્દરકી હો ગઈ, જો મંએ ગુનાહા કીયાથા ઉસ્કી સઝા પા ચુકા હું !

માહુવશ—અયે ઝાલીમ તેરા ઇસી તરાહ રેહેના અછા હએ કયું કે તુ એહસાન ફરામુશ હએ, નેકીકે બદલે બદી કીયા, ખએર સઝાભી પાયા, ખુદા તુજકોભી અછા કરે, સુરતે ઇનસાન હોજા. (સુરતે અસલી હોના ફીરઉનકા.)

માહવશ—અયે લોગો અગર વોહ ઓરત જીસકો તુમને સતાએથે તુમારે રૂબરૂ આવે તો તુમ ઉસકો પએછાનોગે યા નહી ?

સબકા કહેના—હાંહાં હમ કયું ન પએછાનેગે.

(માહવશ અપના લીબાસ મરદાના ઉતાર, આસેફકે ગલે મીલના, સબ હએરાન પશેમાન હો સર જુકા લેના)

માહવશ—અયે મેરે યાર મંએ નહી તેરી લોંડી દીલદાર, વફાદાર હું, ખુદાવન્દે આલમ યહાં મીલાયા.

રાહ—દેખી તેરી વફાદારી.

આસેફ—માલુમ હુવી પીયારી, મુજેહ તેરી વફાદારી;
માહવશ—કયા કયા મુસીબત મુજકો દીખાઈ આહ મેરી તકદીર;
આસેફ—કહો કયા હયે મેરી તકસીર,
માહવશ—ન હો દીલગીર ન હો દીલગીર,
આસેફ—ન કર ઝારી————મુજેહ તેરી.
માહવશ—બરસો તેરે હીજરમે પીઆરે રહેતીથી બેચએન;
આસેફ—મંએ રોતાથા દીન રએન,
માહવશ—જારીથે નએન જારીથે નએન,
આસેફ—ન રો પીયારી————મુજેહ તેરી.
માહવશ—ફજલે ખુદાસે અબ નીકલેમે દીલકે સબ અરમાન;
આસેફ—સહી સહી મેરી દીલજાન,
માહવશ—મંએ હું કુરબાન મંએ હું કુરબાન;
આસેફ—ઝહે યારી————મુજેહ તેરી.
માહવશ—ગમ જુદાઈ હો દુર દીલસે ગલે લીપટ દીલદાર;
આસેફ—આ પાસ મેરે ગમખાર,

માહવશા—"ઝરીફે" ઝાર "ઝરીફે" ઝાર,
આસેફ—બગમ પ્યારી————————મુબેહ તેરી.

અબીઆત.

હુસ્નપરસ્ત—દેખ યે હાલ મેરે દીલકો પરેશાનીથી,
મીસ્લે આઈનેકે હરદમ મુબેહ હએરાનીથી;
ફઝલસે તેરે ખુદા રંજો અલગ દુર હુવા,
પરતવે રૂખસે તેરે ઘર મેરા પુર નુર હુવા;
હો મુબારક તુબેહ યે તખ્ત યે લડકી માદામ,
શુકરીઆ ગાએંગે આપ એશ હુવા હએ ઇતમામ.

સબ મીલકે ગાના.

રાહ—અંગ્રેઝી.

બાદે ખીઝાં ગઈ, ફીર આ ગઈ બાહાર હએ;
અબ દેખો જીસ તરફ, બસ હએગા લાલા ઝાર;
ગુલશનમે ગુલ ખીલે, હરશાખ બારદાર હએ;
શાદીસે મીસ્લે ગુલ, ફુલે હએ ખાર ખાર;
હુવા એશ યે તમામ, આંખોકો ઇન્તેઝાર હએ;
ફીર દેખો આ યહાં, ગર દીલ હએ બેકરાર;
નેકીકા બદલા નેક, બદકો બદીકી માર હએ;
આ મીલ ગયે યહાં, પર દોનો દીલફેગાર;
બાની યે એશકા "ઝરીફે" ખાકસાર હએ;
હએ દોસ્તોકો ગુલ, દુશમનકો ખાર ખાર;
નોરોઝીકા સહાગ, હમ કહેતેં આશકાર હએ;
શોખરાકા હએ ગુલામ, દીલસે "ઝરીફે" ઝાર.

——:0:——

મેહેતા જમનાદાસ ભગવાનદાસની કંપનીયે પ્રસીદ્ધ કરેલા પુસ્તકોની વિગત.

	રૂ. આ. પૈ.
રૉયલ સ્કુલ પ્રાઈમરના મિનીંગ...	૦—૪—૦
રૉયલ રીડર નંબર પેહેલાના મિનીંગ... ...	૦—૬—૦
રૉયલ રીડર નંબર બીજાના મિનીંગ	૦—૮—૦
રૉયલ રીડર નંબર ત્રીજાના મિનીંગ.........	૦—૧૦—૦
રૉયલ રીડર નંબર ચોથાના મિનીંગ.........	૦—૮—૦
હાવર્ડ કૃત પ્રાઈમરના મિનીંગ (મોટા)......	૦—૪—૦
હાવર્ડ કૃત પ્રાઈમરના મિનીંગ ફક્તતરજુમાં સાથે.	૦—૨—૦
હાવર્ડ કૃત અંગ્રેજી બીજી ચોપડીના મિનીંગ.	૦—૬—૦
ફારસી આમાદન નામાનો અંગ્રેજી તથા ગુજરાતીમાં તરજુમો........	૦—૨—૦
ગુજરાતી નાટક ગાયન સંગ્રહ (૬૦૦ ગાયન.)	૦—૧૨—૦
ચંદ્રસેન ને ચંદ્રપ્રભા નાટક.................	૦—૮—૦
છેલ સેહાણી અને વિક્રમ ચરીત્ર નાટક	૦—૬—૦
તમાશાએ નતિજએ અસ્મત......	૦—૬—૦
અન્જામે સખાવત (ઉર્ફે બાદશાહે ઓદાદોસ્ત)...	૦—૫—૦
ચંદન મલયાગરી નાટક (બીજી આવૃત્તિ)...	૦—૪—૦
તમાશાએ ચાંદની.........................	૦—૪—૦
(હરીફુની) તોહફયે દીલફરોશ નઈ ઈન્દર સભા.	૦—૪—૦
સોબતે અસર અથવા મોહન દુઃખદર્શક...	૦—૩—૦
નકશે સુલેમાનીનો ઉર્દુ ખેલ.........	૦—૩—૦
(મઝીફુની)ગુલશને બાહાર અફઝા નઈ ઈન્દર સભા	૦—૩—૦
ધ્રુવ આખ્યાનના ખેલમાં ગવાતાં ગાયનો...	૦—૧—૬
રસીકાનો અતિ રમુજી ફારસ............ ...	૦—૧—૦
નવા હરિશ્ચંદ્ર તારામતીના ગાયનો...	૦—૧—૦
નાટકના તરેહવાર બનજારા.........	૦—૦—૬